Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ТОШКЕНТ ОҚШОМИ

8-йил чиқиши.
21 АВГУСТ 1973 й.
СЕШАНБА
№ 195 (2179).
БАҲОСИ 2 ТИЙИН.

ЎЗБЕКИСТОН КП ТОШКЕНТ ШАҲАР КОМИТЕТИ ВА ТОШКЕНТ ШАҲАР СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

ТОНГГИ *газеталарда*

● «Цех партия ташкилоти» — «Правда» газетасининг бош мақоласи ана шундай деб аталади.

● **Кеча Кремлда ўзаро келишувга мувофиқ КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, СССР Министрлар Советининг Раиси А. Н. Косигин билан Германия Бирлашган Социалистик партияси Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, ГДР Министрлар Советининг Раиси В. Штоф ўртасида ҳар икки мамлакат халқ хўжалигини 1976—1980 йилларга мўлжалланган ривожлантириш планларини координациялаш масалаларини кўриб чиқишга бағишланган учрашуви бўлиб ўтди. Учрашув самимий, дўстона вазиятда ўтди.**

● СССР Олий Совети Президиуми СССР Министрлар Совети ҳузуридаги ихтиро ва кашфиёт ишлари комитетини қайта ўзгартириб, СССР Министрлар Советининг ихтиро ва кашфиёт ишлари давлат комитетига айлантирди.

● Меҳнат семестри давом этмоқда

Бинокорлар билан ёнма-ён

Шаҳримиз қурилиш майдонларида ўндан ортиқ олий ўқув юртларининг студентлари бинокорлар билан бир сафда туриб меҳнат қилмоқдалар. Қурувчи - студентларимизнинг кўпчилиги ҳал қилувчи йилда, Ўзбекистон ССР ва республика Компартиясининг 50 йиллик юбилейи арафасида фойдаланишга топшириладиган объектларда иш олиб бормоқдалар.

«Ёшлар уйи» ва «Автосервис» қурилишини биз комсомол зарбдор объекти деб эълон қилганмиз. Бу объектларда Тошкент Давлат университети, политехника, тўқимачилик ҳамда енгил саноат институтларининг студент - қурувчилари фидокорлик кўрсатишяпти.

Педагогика институтининг студентларидан юз нафари «500 буюртма» объектида, фармацевтика институти талабалари эса, Юнусобод массивида янги Аҳмад Дониш номли микрорайон қурилишида 1-уйсозлик комбинати 26-қурилиш бошқармаси бинокорларига кўмаклашмоқдалар.

Яқинда Бутуниттифоқ студент-қурилиш отрядларининг зарбдор меҳнат куни ўтказилди. Бунда шаҳар студент-қурилиш отрядларидан 2182 таси қатнашиб, 22 минг сўмлик иш бажаришди. Бу маблағнинг 5 минг 350 сўми Смоленск область Гагарин шаҳридаги пионерлар лагери қурилиши фондига ўтказилди.

Шаҳар олий ўқув юртлари студент-қурилиш отрядлари ўртасида ўзаро социалистик мусобақа авж олдирилмоқда. Мусобақа тез-тез якунланиб турилади. Унда биринчиликни О. Шобилов командирлиг и д а г и фармацевтика институти қурилиш отрядининг, иккинчи ва учинчи ўринларни автомобиль транспорти ва йўллари институти ҳамда Ангрен Давлат педагогика институти талабалари эгаллашди.

А. КИНЖАБОЕВ,
Тошкент шаҳар студент-қурилиш штабининг бош инженери.

Тўқимачилик ва енгил саноат институти механика факультетининг студентлари меҳнат семестрини намунали ўтказмоқдалар. Улар «Марказ-27» микрорайони қурилишида бунёдкорлар билан ёнма-ён туриб ишлашяпти.

СУРАТДА: факультет студентларидан (чапдан ўнгга) Ф. Қуддусова, М. Ҳакимжонова, С. Содиқова, И. Жалилов, Ф. Иброҳимова ва Н. Харламоваларни кўриб турибсиз. Улар тўққиз қаватли турар жой биносида пардозлаш ишларини бажаришяпти.

И. Шониғомов фотоси.

БЕШ ЙИЛЛИК: ҲАЛ ҚИЛУВЧИ ЙИЛ
МЕҲНАТ ВАХТАСИ

ҚАМ МАБЛАҒ САРФЛАБ, КЎПЛАБ СИФАТЛИ МАҲСУЛОТ ИШЛАБ ЧИҚАРАЙЛИК!

Оширилган мажбурият асосида

✦ АҲОЛИ ЭҲТИЁЖИНИ КЎЗЛАБ.
✦ ПЛАНДАН ТАШҚАРИ МАҲСУЛОТЛАР.
✦ ЙИЛЛИК ПЛАН—МУДДАТИДАН ИЛГАРИ.
✦ УЛУҒ БАЙРАМ ШАРАФИГА.

«Куч ва маблағларни кам сарфлаган ҳолда кўплаб сифатли маҳсулот ишлаб чиқарамиз». — «Юлдуз» тикувчилик фирмасининг кўп кишилик коллективи ана шундай шиор остида меҳнат қилмоқда. Чеварлар партия ва ҳукуматимизнинг Бутуниттифоқ социалистик мусобақасини авж олдириш тўғрисидаги тарихий қарорига амалий ишлари билан жавоб бермоқдалар. Фирма коллективи маҳсулот ишлаб чиқариш ва реализация қилиш бўйича етти ойлик планни муваффақиятли бажарди ва топшириқдан ташқари 160 минг сўмлик маҳсулот тайёрлади.

Коллектив йил бошида ўз зиммасига олган социалистик мажбуриятларни муваффақиятли уддалаяпти. Чеварлар ички имкониятларни чамалаб чиқиб, оширилган мажбурият олишди. Айни кунларда ана шунга яраша ишланяпти. Йил бошидан бери 20 миллион сўмликдан зиёд ҳар хил либослар ишлаб чиқарилганлиги ва савдо тармоқларига етказиб берилганлигининг ўзи мажбуриятдаги бандлар шараф билан адо этилаётганлигидан дарак бериб турибди.

Ҳозирги пайтда корхона цехларида Улуғ Октябрнинг 56 йиллиги шарафига меҳнат беллашуви авж олдириб юборилди. Фирма потогидан ҳар куни 44 моделда буюмлар тушириб олинмоқда. Шундан ярмидан кўпроғини чеварлар бу йил ўзлаштирдилар ва уни ишлаб чиқаришни йўлга қўйдилар.

Бу ерда меҳнат унумдорлигини ошириш, техника тараққиётини юксалтириш, ихтирочилик ва рационализаторлик таклифларини жорий этишга ҳам катта эътибор берилмоқда. Фирманинг янгилик ошиқлари бўлган ихтирочи ва рационализаторл а р и бу йил 120 та қимматли таклифни ишлаб чиқаришга қўллашга қарор қилишган. Бу таклифлардан камида 170 минг сўм фойда олинади. Ўтган етти ой мобайнида бир қатор янгиликлар жорий этилди. Бунда корхонанинг В. Петросянц, В. Воронина, А. Башмаков сингари ихтирочиларининг ҳиммати баланд бўлди. Уларнинг ҳар бири йил бошидан ўндан зиёд таклиф билан чиқишди.

Чеварлар ўз ишларида иқтисод ҳамда тежамкорлик режимига қатъий амал қилмоқдалар. Улар бу йил 175 минг киловатт-соат электр энергияси, олти минг квадрат метр ҳар хил газлама иқтисод қилишга бел боғлашган.

Оширилган социалистик мажбурият асосида меҳнат қилаётганлар орасида беш йиллик топшириқларини муддатидан илгари бажаришга аҳдлашганлар кун сайин ошиб боряпти. Фирманинг ўнлаб чеварлари вақтдан ўзган ҳолда ишлаб, 1974—1975 йил ҳисобига маҳсулот тайёрламоқдалар.

Корхона коллективининг бутун фикри-зикри — йиллик планни барвақт бажариш ва пландан ташқари 180 минг сўмлик маҳсулот ишлаб чиқаришга қаратилган. Бу — аввал белгиланганидан 50 минг сўмлик кўпдир.

С. БОҚИЕВ.

ПИШИҚ ВА СИФАТЛИ

1-ғишт з а в о д и коллективи тўққизинчи беш йилликнинг ҳал қилувчи учинчи йилида фидокорлик билан меҳнат қиляпти. Завод ишчилари 7 ойга мўлжалланган ишлаб чиқариш планини ошиғи билан бажардилар. Пландаги 27 миллион 60 минг ўрнига 28 миллиондан ошиқ ғишт тайёрланди.

Бу меҳнат муваффақиятига ишлаб чиқариш жараёнларини механизациялаштири ш туфайли эришилди. Бу йил 48,5 миллион дона ғишт тайёрланади.

ТЕЛЬМАН ХОТИРАСИ

Тельман номли маданият ва истироҳат боғида немис халқининг содиқ фарзанди Эрнест Тельманга бағишланган тантанали маросим бўлиб ўтди.

Бундан 29 йил муқаддам немис фашистлари ажойиб инсон, тинчлик, бахт-саодат учун толмас курашчи, иродали коммунист Э. Тельманни ваҳшийларча ўлдирдилар. У жисман ҳалок бўлсада, лекин унинг ғоялари тинчликсевар халқлар қалбида абадий яшайди.

Немис халқининг ажойиб фарзанди номи билан аталаётган боғ маъмурияти деярли ҳар йили унинг хотирасига бағишлаб махсус маросим ўтказади. Бу галги маросимга пойтахт жамоатчилиги вакиллари, Тельман ватанида бўлган бир группа журналистлар иштирок этдилар. Улар йиғилганларга чин инсон ҳақида, унинг юртида кўрганлари ҳақида ҳикоя қилиб бердилар.

Тошкентдаги 10-автомобиль ремонти заводининг коллективи мамлакатимиз халқ хўжалигини ривожлантиришнинг 9-беш йиллик план топшириқларини шараф билан адо этмоқда. Кўпгина пешқадам ишчилар смена-ойлик топшириқларини мунтазам равишда бир ярим баробар бажарадилар. Сиз мана бу суратда ана шундай зарбдор ишчилардан йиғувчи слесарь Герай Эмни кўриб турибсиз.

М. Нуриддинов фотоси.

● Қишлоқ—шаҳарга

ҲАМШАҲАРЛАРИМИЗ ДАСТУРХОНИГА

Деҳқон меҳнати билан етиштирилган колхоз далаларидаги ёзнинг ноз-неъматлари шанба куни юзга яқин машиналарда шаҳримизга келтирилди. Калинин районининг азаматлари Ленин районидаги магазинларга юз тоннага яқин сабзавот ва полиз экинларини келтирдилар. Бу ноз-неъматлар «Ўзбекистон 40 йиллиги», Карл Маркс, Собир Раҳимов, Калинин колхозлари ва «Назарбек-2» совхозининг тортиғидир.

Қизил карвон Ленин район партия комитети биноси олдига келиб тўхтади. Бу ердан машиналардаги деҳқон меҳнати билан етиштирилган ширин-шакар қовун-тарвузлар, узум ва олмалар, помидор ва картошкалар магазинларга жўнатилди. Бундан ташқари Октябрь революцияси, электрон-техника, 1 ва 2-авторемзавод ва 3-автокомбинат ишчи ва хизматчилари учун корхоналарга юборилди.

ПОЛКДОШЛАР УЧРАШУВИ

Иккинчи даражали Богдан Хмельницкий орденли Будапешт бомбардимончи авиация полкининг ўнлаб ветеранлари СССР Ҳаво Флоти куни арафасида Наманганда тўпландилар. Ана шу донг чиқарган ҳарбий қисмнинг тарихи Наманган шаҳри билан чамбарчас боғлангандир. Тихвин, Сталинград ва Кишинев учун олиб борилган жангларда қатнашган, фашист галаларини Кавказда, Венгрияда ва Чехословакияда тор-мор қилган собиқ ҳарбий учувчилар Фарғона водийсининг турли районларидан, Тошкент, Самарқанд, Чирчиқ ва бошқа шаҳарлардан бу ерга келишган.

Фронтчиларнинг кўкракларида жанговар орден ва медаллар порлаб турибди.

Учрашув қатнашчилари жангчиларнинг қабрларига, Улуғ Ватан уруши қаҳрамонлари шарафига қурилган монумент ёнига гулчамбарлар қўйдилар, сўнгра шаҳар маданият саройида тантанали йиғилиш бўлиб ўтди. Полк ветеранлари билан бирга бу ерга партия, совет ва жамоат ташкилотларининг раҳбарлари, ишлаб чиқариш коллективларининг намояндалари, ДОСААФ активлари келдилар.

Наманган область партия комитетининг биринчи секретари М. Иброҳимов, область ҳарбий комиссари, авиация полки комсомол бюросининг собиқ секретари, гвардиячи полковник Қ. Исоқов, ана шу унутилмас учрашувнинг бошқа қатнашчилари ветеранларга самимий салом сўзлари билан мурожаат қилдилар. Ветеранлар номига келган кўплаб табрик телеграммалари ва хатлар ўқиб эшиттирилди.

(ЎзТАГ).

Яхши дам— меҳнатга ҳамдам

МИРИҚИБ ҲОРДИҚ ЧИҚАРИШМОҚДА

Ёзнинг иссиқ кунларида минглаб тошкентликлар меҳнат отпускаларини Қирғизистондаги Иссиқкўл бағрида дам олиб ўтказмоқдалар. Бу йил ана шу ерда дам олувчи ҳамшаҳарларимиз учун кўплаб қулайликлар яратилди. Булардан бири— «Як-40» самолётининг Тошкентдан Чўлпонотага қатнаши бўлди.

Иссиқкўл бағридаги кўплаб дам олиш қароргоҳлари ичида Ўзбекистон қурилиш министрлигига қарашли «Роҳат» пансионати ҳам шаҳарларим и з г а жуда маъқул бўлмоқда. Бу бинода 350 дан ортиқ тошкентлик қурувчилар дам олишмоқда.

Ҳадемай, республикамизнинг 50 йиллик тўйи арафасида бу ерда олти қаватли яна бир янги бино фойдаланишга топширилади.

Бу бино битгач, «Роҳат» пансионатида бир йўла 700 дан ортиқ курортчи дам олиши мумкин бўлади. Куни кеча «Висотстрой», 159-трест қурувчиларидан бир группаси бу ердан мириқиб, ҳордиқ чиқариб қайтишди.

ЎЗБЕКИСТОН БЎЙЛАБ

Қарши дашти—пахта ва музика ўлкаси

Қаршидан олинган хабарда бундай дейилади: бу ерда очилган музика билим юртида қабул имтиҳонлари бошланди. Республикадаги ўн биринчи ўрта музика ўқув юрти синфларига шу йил сентябрда бўлғуси пианиночилар, хонандалар, дирижёрлар, чангчилар, найчилар, доирачилар ташриф буюрадилар.

Иккинчи хабарда бундай дейилади: Чўли Бегимқулов номли совхозда кинотеатр очилди. Бу кинотеар томошахонагина бўлиб қолмай, шу билан бирга қўриқ ер посёлкасининг архитектура ансамблига ҳусн ҳам қўшди.

Қарши дашти маданият ўлкасига айланиб бормоқда. Бу ерда тўққизинчи беш йиллик планга мувофиқ пахтачиликнинг йирик базаси барпо этилади.

Қўриқ ерларда барпо этилган етти шаҳарнинг ҳар бирида маданият саройи ёки клуб бор, бадиий ҳаваскорлик тўгараклари ишлаб турибди. Республикада энг яхши бўлган Талимаржондаги маданият саройи атиги тўққиз йил муқаддам дастлабки чўлқуварларнинг чодирлари тортилган жойда қад кўтарди. Маданият саройи шиша, бетон ва мармардан қурилган бўлиб, томоша залига 600 киши сиғади, саҳнасида эса кўплаб бадиий ҳаваскорлар ўз маҳоратларини намойиш қилишлари мумкин.

Бундан бир неча йил муқаддам Қарши қўриғида биринчи кутубхона очилган эди. Ҳозир эса 14 та кутубхона бўлиб, ҳар бир шаҳарчага ўрта ҳисобда иккитадан кутубхона тўғри келади. Шу нарсани таъкидлаб ўтиш керакки, Туркистон ўлкасининг жуда катта территориясида Октябрь революциясига қадар ўшанча кутубхона бор эди.

Қарши даштининг биринчи навбатини ўзлаштириш перспектив планига мувофиқ бу ерда яна йигирма учта шаҳарча қад кўтаради. Бу шаҳарчаларда уй-жой қуриш билан бир қаторда маданият саройлари, клублари, кутубхоналар, болалар музика мактаблари барпо этилади. Қарши музика билим юртини битириб чиққан ёшлар, маданий-оқартув техникуми янги бўлимларининг талабалари — безовчи рассомлар, халқ театрларининг режиссерлари ишлаш учун бу ерга келади.

САЁҲАТЧИ ШОИР

Таниқли қорақалпоқ шоири Матен Сейтниёзовнинг янги шеърлар туркуми «Амударё» журналининг навбатдаги сонида эълон қилинди. Шоир ижодининг муҳлислари кутганидек, унинг янги шеърлари орасида чет мамлакатларга қилинган саёҳатлардан — Мюнхендаги олимпиададан, Атлантика океани бўйлаб кемада қилинган саёҳатдан илҳомланиб ёзилган шеърлар оз эмас.

Қорақалпоғистон нашриёти Сейтниёзовнинг ҳинд, венгер ва немис шеърияти туркумидан бўлган асарларини «Ҳамиша йўлда», «Менинг ҳароратим» деган номлар остида бир неча тўплам қилиб нашр этди. Ҳозир Сейтниёзовнинг йўл очеркларидан иборат «Саёҳатнома» деган тўплами нашрга тайёрланмоқда.

(ЎзТАГ).

«ИНТЕР»НИНГ ЯНГИ РАҚИБЛАРИ

Лиепая порт шаҳридан Тошкент шаҳар комсомол комитетига телеграмма келди. Телеграммада бундай дейилади: Тошкентдаги ёшларнинг «Интер» вокал-чолғу ансамбли Ўзбекистонда машҳур бўлиб, «Ёшлар овози» Бутуниттифоқ телевизион конкурсининг лауреатидир. Ансамблни янги Бутуниттифоқ кўригига таклиф қиламиз.

Латвиянинг ана шу шаҳрида ҳар йили мамлакатда машҳур эстрада коллективлари ўртасида ўтказиладиган анъанавий конкурс «Қаҳрабо-Лиепая -73» деб аталади.

(ЎзТАГ.)

ЖАДАЛЛИК БИЛАН

«Ўзбекистон 50 йиллиги» массиви жадаллик билан қурилмоқда. Ўтган қисқа давр ичида массивда ҳар бири 72 квартирали иккита уй-жой биноси битказилиб, фойдаланишга топширилди. Ҳозир бу шинам уйларда 144 оила истиқомат қилмоқда.

Массивда қурилиш тобора авж олмоқда. Тошкент уйсозлик комбинатига қарашли 2-қурилиш бошқармасининг К. Қаюмов бошлиқ комплекс бригадаси қурувчилари тўрт қаватли уй-жой биносини тезкорлик билан қуряптилар.

— Бригадамиз бунёдкорлари,— дейди К. Қаюмов,— массивда иккита 16 квартирали, битта 72 квартирали уй-жой ҳамда болалар яслисини қуради. Ҳар бир бинонинг монтажи тезкорлик билан олиб борилмоқда.

Турар жой биноларининг тез ва соз қурилишида бригаданинг В. Дангузов, Н. Калонов, В. Гомен каби бетончи, дурадгор ва монтажчиларининг ҳиссалари катта бўлмоқда. Улар кунлик топшириқларини доимо ортиғи билан бажариб бошқаларга ўрнак бўлаяптилар.

И. РУСТАМОВ.

ҚУРИЛИШ *майдонларида*

Ўқув йили тараддуди

ЯНГИ МАКТАБЛАР

Янги ўқув йилида Собир Раҳимов районида қурилаётган бир нечта мактабда биринчи марта қўнғироқ чалинади. «Қораҳамиш» массивидаги 1104 ўринли 242, Беруний кўчасидаги 243-ўрта мактабларнинг эшиклари 1 сентябрь куни очилади.

Бунёдкорлар шаҳримизнинг бошқа районларида ҳам мактаблар қурилишини ниҳоясига етказмоқдалар. «Юнусобод» массиви ва Октябрь районидаги янги мактаблар 1 сентябрь куни ўқувчиларни кутиб олади.

ПЛАСТИНКАЛАРДАГИ СПЕКТАКЛЬ

М. Тошмуҳамедов номли Тошкент граммпластинка заводида томошабинлар эътиборини қозонган яна бир қатор спектакллар граммпластинкалар г а кўчирила бошланди.

Бутуниттифоқ «Мелодия» фирмасининг Тошкентдаги граммпластинкалар у й и спектакллар кўчирилган бу пластинкалар савдосини ташкил этди. Санъат ишқибозлари бу ерда «Мирзо Улуғбек». «Навоий Астрободда» спектакллари кўчирилган граммпластинкалар н и топишлари мумкин.

Шунингдек, Мухтор Ашрафийнинг «Дилором» операси ҳам санъат ишқибозларига туҳфа қилинди.

Т. РУЗИБОЕВ.

ЖАҲОН ОЙНАСИ

◆ СОФИЯ. Химия саноати Болгария Халқ Республикаси халқ хўжалигининг энг тез ривожланаётган тармоқларидан бири. Болгария Коммунистик партиясининг «Химияни ривожлантирайлик!» деган шиори муваффақиятли равишда амалга оширилмоқда.

Ҳозирнинг ўзида ҳам улкан химия социалистик Болгариянинг миллий ифтихорига айланди десак муболаға қилмаган бўламиз.

Болгария Коммунистик партияси ва Болгария Халқ Республикаси ҳукумати химияни ривожлантиришга катта маблағлар сарфламоқдалар. Бу йил Девнада кальцийлаштирилган сода заводи ишга туширилади. Европада энг катта завод бўлган бу корхона йилига 1,2 миллион тонна сода ишлаб чиқарадиган бўлади.

1975 йилда Болгария Халқ Республикасидаги химия саноатининг маҳсулотини 1970 йилдагига нисбатан 2,2 баравар кўпайтириш кўзда тутилмоқда. 12 миллион тонна нефть қайта ишлаб берилади, ўн миллион тоннадан кўпроқ суюқ ёқилғи, 152 минг тонна пластмасса ишлаб чиқарилади. Бундан ташқари республика халқ хўжалиги 727 минг тонна азотли ўғит ва 450 минг тонна фосфорли ўғит, бир ярим миллион тонна кальцийлаштирилган сода олади.

◆ ПХЕНЬЯН. Корея Халқ Демократик Республикасида мамлакат экономикасида муҳим роль ўйнаётган кўмир саноатини ривожлантиришга катта эътибор берилмоқда.

Техника билан қайта қуроллантирилган шахталар замонавий корхоналарга айланди. Шахталарда ишлаб чиқариш жараёнларини механизациялаштир и ш давом этмоқда. Шахталар ичида кўмир ташиш ишларининг 90 процентидан кўпроғи механизациялаштирилиб бўлди.

Ишлар механизациялаштирилганлиги, илғор меҳнат усуллари жорий қилинганлиги, ишлаб чиқариш қувватлари ўстирилганлиги маҳсулот ҳажмини анча кўпайтиришга имкон берди. Ўтган йиллар ичида мамлакатнинг бир қанча ҳавзаларида кўмир қазиб чиқариш 1,2 — 1,5 баравар кўпайди.

Ишлатилаётган қувватларни кенгайтириш билан бир қаторда геология-қидириш ишлари олиб борилмоқда, янги кўмир конлари ўзлаштирилмоқда.

(ТАСС).

Вьетнам Демократик Республикасида 1973 йилнинг дастлабки олти ойи ичида олиб борилган қайта тиклаш ишлари планларига якун ясалди. Мамлакатнинг энергетика базаси, айниқса, тез тикланаётганлиги маълум бўлди.

СУРАТДА: электр монтажчилар бригадаси Винь шаҳридаги электр станцияда.

ВИА—ТАСС фотоси.

● Футбол

ПЕШҚАДАМЛАР БЕЛЛАШУВИ

Кеча Киевда футбол бўйича мамлакат биринчилигининг навбатдаги турида чемпионат пешқадами — Ереваннинг «Арарат» ва турнир жадвалининг иккинчи поғонасини эгаллаб турган майдон эгалари ўзаро беллашдилар. Бу учрашувнинг натижаси ҳар икки команда учун ҳам муҳим аҳамиятга эга эди. Арман футболчилари ғалаба қозонган тақдирда, таъқиб этиб келаётган коллективлардан 3 очко ўзиб кетган бўлишарди. «Динамо»ни эса ғалаба биринчи ўринга олиб чиқарди.

Ўйин пешқадамларга хос чиройли, кескин кураш вазиятида ўтди. «Арарат» футболчилари мезбонларнинг ҳужумларига иккинчи таймнинг 7-минутигача (Блохин) бардош бериб турдилар. Аммо ўз дарвозаларидан тўп ўтказиб юборганларидан сўнг, хатога йўл қўя бошладилар. Натижада 66-минутда Буряк ва 78-минутда яна Блохин ҳисобни 3:0 га етказишди. Ўйин тугашига саккиз минут қолганда Маркаров ягона жавоб тўпини киритди.

3:1 ҳисобида ғалаба қозонган Киев динамочилари 25 очко билан чемпионат пешқадами бўлиб олдилар.

Ғамхўрлик туфайли

КАСАБА СОЮЗ ҲАЁТИ

Яқинда Ўзбекистон ССР Маҳаллий саноат министрлигига қарашли Тошкент хўжалик буюмлари заводида бўлиб, корхона касаба союз ташкилотининг раиси ўртоқ Г. Иноятов билан суҳбатлашдик. У бизга коллектив иши ҳақида гапириб берди.

КПСС XXIV съезди қарорларидан руҳланган завод ишчилари Бутуниттифоқ социалистик мусобақасига қўшилиб, тўққизинчи беш йилликнинг ҳал қилувчи зарбдор учинчи йилида ўз зиммаларига оширилган мажбуриятлар олиб ишлашмоқда. Шунга кўра, йиллик планни 28 декабргача бажариш мўлжалланган. Планга қўшимча 60 минг сўмлик хўжалик буюмлари ишлаб чиқарилади ва реализация қилинади. Маҳсулот чиқиндилари эвазига 180 минг дона гул солинган болалар патнислари ва бошқа маҳсулотлар ишлаб чиқариш планлаштирилди. Меҳнат унумдорлиги ўтган йилдагига нисбатан 3,6 процентга ортади. Ишлаб чиқариш воситаларини такомиллаштириш йўли билан қўл меҳнати 2 процентга камаяди.

Бу йил корхона 10 хилдаги янги рўзғор буюмлари ишлаб чиқарилади, кўплаб ёқилғи ва электр энергияси тежаб қолинади. Йилига 8 минг 500 сўмлик иқтисодий фойда берадиган 20 рационализаторлик таклифи жорий этилади.

Тошкентдаги Чкалов номли авиация заводининг фрезерчиси, СССР Олий Советининг депутати Альбина Девятованинг «Мураббий бўлайлик» деган ватанпарварлик ташаббуси корхона ишчи ва хизматчилари томонидан ҳам кенг қўллаб-қувватланди. Ташаббусга қўшилган коллектив ёш ишчиларидан 90 нафари 3—4 хил касбда мустақил ишлашни ўрганаяпти, 555 ишчи кечки ўқув юртларида ўқияпти.

Ўтган етти ой мобайнида корхонада маҳсулот реализация қилиш плани 100,4 процентга бажарилди. 3381 минг сўмлик хўжалик буюмлари ишлаб чиқарилди.

Завод цехларида жавлон уриб меҳнат қилаётган 12 бригадага «Коммунистик меҳнат коллективи» деган шарафли ном берилди. 9 бригада ва 3 цех коллективи ана шу юксак ном учун курашмоқда. Цехлар, бригадалар ўртасидаги, социалистик мусобақа шартларининг бажарилиши ҳар ой ва квартал сайин касаба союз аъзолари йиғилишида муҳокама этилади. Илғорларга кўчма Қизил байроқ ва пул мукофотлари бериб турилади. Ярим йилликда бўлганидек, июль ойида ҳам «Коммунистик меҳнат цехи» номини олган патниссозлар цехлараро социалистик мусобақада ғолиб чиқдилар. Завод партия ва касаба союз ташкилотлари ҳамда маъмуриятнинг кўчма Қизил байроғи ва пул мукофоти ана шу азаматларга топширилди.

Цехнинг энг яхши, меҳнатда ўрнак кўрсатган ишчиларидан икки кишига туристик путёвка олиб берилди.

Бригадалар ўртасидаги социалистик мусобақада шу цехнинг коммунист Жўра Саидаҳмедов, Мирвоҳид Каримов, Абдукарим Абдувалиев, Бахтиёр Абдураҳмоновлар бошчилик қилаётган коммунистик меҳнат бригадаларининг азаматлари пешқадамлик қилишяпти.

Патнис цехининг бўёқчиси коммунист К. Саидвалиева, қуюв цехи ишчиларидан, коммунистлар К. Қўзибоев, О. Раҳимов ва 70 дан ортиқ ишчи ва хизматчилар уч йиллик шахсий планларини бажариш арафасида туришибди.

Завод партия бюроси, касаба союз комитети ва маъмурияти ҳам ўз навбатида ишчиларга катта ғамхўрлик қилмоқда. Жумладан, 8 ишчига «Ўзбекистон» туристик поезди орқали мамлакат бўйлаб саёҳат қилиш учун текин путёвка олиб берилди. 7 ишчи санаторийга ва 15 ишчи эса дам олиш уйига жойлаштирилди.

Корхона ишчи ва хизматчиларининг 54 фарзанди «Хумсон» ва «Оқтош» пионер лагерларида мириқиб дам олиб қайтдилар. 35 ишчи эса икки кунлик дам олиш уйларида бўлишди.

Завод касаба союз ташкилоти ишчиларнинг унумли ҳордиқ чиқариши учун яна қатор тадбирлар белгиламоқда. Жумладан, Бухоро, Самарқанд шаҳарларига экскурсиялар уюштириш планлаштирмоқда. Яна 8 ишчи Совет Иттифоқи бўйлаб саёҳатга чиқади.

Яхши дам, меҳнатга ҳамдам, дейди халқимиз. Оддий касб эгаси бўлмиш ҳар бир ишчининг унумли дам олиши унинг унумли меҳнат қилиш учун энг яхши заминдир. Буни завод касаба союз ташкилоти бир зум ҳам унутаётгани йўқ.

Т. НАЖМИЙ.

● ЯХШИ ДАМ — МЕҲНАТГА ҲАМДАМ

ОРОМГОҲЛАРДА НИМА ГАП?

- ◆ ҚУЁШ ТУСКИЧЛАР КИМГА ХИЗМАТ ҚИЛАДИ?
- ◆ ЗИЛОЛ СУВДА ҚАЙИҚ ОРҚАЛИ
- ◆ ОШХОНАЛАР НЕГА БЕРК?
- ◆ БУМ-БУШ ҚИРҒОҚЛАР, УЮМ-УЮМ АХЛАТЛАР

Ёз ҳали ҳам ёзлигини қиляпти. Иссиқ ҳарорати ва қуёш жазирамасидан шикоят қилаётганлар жуда кўп. Шунинг учун бўлса керак, ҳамшаҳарларимиз бир дам бўлса ҳам ўзларининг бўш вақтларини соя-салқин ерларда ўтказишга ошиқишади, оромгоҳлар томон йўл олишади. Шаҳримизда улар учун ўндан ортиқ маданият ва истироҳат боғлари хизмат қиляпти. Биз яқинда яна шу оромгоҳларда бўлдик. Дам олувчилар билан суҳбатлашдик. Улар бу сўлим ерларда қандай ҳордиқ чиқараётганликлари, нима сабабдан кўпинча фақат биргина боғда дам олишни ёқтиришларининг сабабини сўрадик.

Мана, «Ғалаба» номли маданият ва истироҳат боғидамиз. Боғ тоза, дам олувчилар билан гавжум. Болалар майдончасида кичкинтойларнинг қувноқ кулгилари янграйди. Ҳали вақт жуда эрта бўлишига қарамай, барча тротуар ва аллеялар супириб, сув сепилган. Муздеккина ҳаво дилга ором бағишлайди. Боғни айланар эканмиз, прокат пункти яқинида имтиҳонларга тайёргарлик кўриш учун бу ерга келган қизларни учратдик. Улар йиғма кроватлар ва дам олувчилар учун махсус ўрнатилган стулларга ўтиришиб, мутолаа қилишар эди. Қаршимиздаги ўриндиқда ўтирган икки ёш қизчага яқинлашдик. Улар Киров районидаги 20-мактаб ўқувчилари Н. Курчкова ва Г. Содиқовалар экан. Қизлар биз билан суҳбатда бу ерга тез-тез келиб туришларини, боғ кутубхонасидан янги бадиий китоблар олиб, ана шу соя-салқин ерларда ўқиб, ҳордиқ чиқаришларини айтишди.

Кўл уч гектар ерни ташкил қилади. Унда 120 дан ортиқ қайиқ бор. Моторли қайиқлар дам олувчилар ихтиёрида. Муздек сувдан ҳозиргина чўмилиб чиқиб турган бир кишига яқинлашдик. Нажиб Усмонов Олмаотадан келибди. «Ҳар куни шу боғда ором оламан, — дейди у.— Чунки боғдаги тартиб ва осойишталик менга жуда ёқиб қолди. Бу ерда дам олувчилар учун қулай шароит яратиб берилибди. Пляжда чўмилувчилар ётиб дам оладиган махсус кроватлар мавжуд. Волейбол ва бошқа кўпгина кўнгил очар ўйинлар учун жой ажратилган. Ошхонани айтмайсизми? Шундоққина пляжнинг ёнида. У ерда кавказча кабоб тановул қилиш мумкин».

Суҳбатимизга Тошкент Давлат университетининг ўқитувчиси Н. С .Полянский келиб қўшилди.

— Ҳамкасб дўстларим ва танишларим меҳнат отпускасида ўзларига ёққан курорт ва санаторийга боришга ошиқадилар. Менга эса ҳар қандай курортдан шу ер маъқул. Ҳар йили меҳнат отпускамда тез-тез бу ерга келиб тураман. Набирам Лёня билан муздек сувда чўмилиб ҳордиқ чиқарамиз. Ўз навбатида, боғ маъмурияти ҳам биз дам олувчилар учун кўплаб қулайликлар яратмоқда. Жумладан, бу йил мавсумда мармардан ишланган сув ичгич ва 20 дан ортиқ сув пуркагичлар ишга туширилибди. Бир сўз билан айтганда, боғ мени ҳамиша мафтун этади.

Нариги соҳилга ўтмоқчи бўлганимизда, қозоғистонлик эр-хотин Юрий Иванович ва Раиса Алексеевна Спиридоновларга дуч келдик. Меҳмонлар меҳнат отпускаларини Тошкентда ўтказишга қарор қилишибди. «Бу ерга келганимизга ўн беш кун бўлди. Шу вақт ичида кўпгина маданият ва истироҳат боғларида бўлдик. Булар ичида биз учун энг яхшиси мана шу боғдир».

Чиндан ҳам, боғ маъмурияти дам олувчилар учун яхши шароит ярата олишган. Лекин, бу ерда баъзи камчиликлар ҳам кўзга ташланади. Жумладан, кечқурунлари боғга ўрнатилган ҳамма симёғочлардаги электр чироқлари бир текис ёнмайди. Кўпгина ерлар қоронғи. Кўл чап қирғоғининг баъзи ерлари ифлос. Шу вақтгача боғга махсус сув сепиш машинаси беркитиб берилмаган.

«Роҳат» кўли анчадан бери эл оғзига тушган. Бу ерда шанба ва якшанба кунлари 50 мингга яқин одам дам олади. Боғ юз гектар майдондан ташкил топган. Директор М. Акромовнинг айтишича, бу ерда меҳнаткашлар учун барча шарт-шароитлар мавжуд. Биз тиниқ сув билан лиммо-лим кўл атрофини айланар эканмиз, кўплаб дам олувчиларга дуч келдик. Мана улардан бири, Ўзбекистон ССР Министрлар Совети қошидаги автохўжалик ходими Л. И. Куликов. У меҳнат отпускасида экан.

— Бу ерда дам олиш яхши,— дейди у, — бироқ транспорт масаласи чатоқ. Кўлга шанба ва якшанба кунларигина автобус қатнайди. Бошқа вақтда эса, бу ерга келган киши трамвайнинг сўнгги бекатидан сўнг, тўрт километрлик масофани пиёда босиб ўтиши лозим. Бунинг устига, кейинги вақтларда боғ маъмурияти меҳнаткашлар ғамини кам ўйлайдиган бўлиб қолди. Масалан, соҳилларда ўрнатилган соябонлар устидаги ёпқичлар фақат дам олиш кунлари осилади. Хўш, бошқа вақтда бу ерга чўмилиш учун келган меҳнаткашлар офтобда қовжираб ўтирса майлими? Бу ҳақда бир ўйлаб кўрилса, яхши бўларди. Мен севган кўл ҳамма вақт ҳамма томондан элга манзур бўлишини истардим. «Роҳат»га чиққан киши ҳақиқий роҳат қилиб қайтсин.

Пенсионер П. С. Отвалов:

— Яхши дам олиш кишига ҳузур бағишлайди, асабларни юмшатиб, кўнгилни очади. Келгуси унумли меҳнатга замин яратади. Шунинг учун ҳам, партия ва ҳукуматимиз меҳнаткашларнинг кўнгилли дам олишлари учун доимо ғамхўрлик қилишяпти. Бу ерда ҳам дам олувчиларга анчагина қулай шароитлар яратиб берилган. Лекин меҳнаткашларни ранжитаётган камчиликлар ҳам йўқ эмас. Мана, бир мисол. Боғда иккита ошхона мавжуд. Бироқ улар дам олиш кунлари ишлайди, холос. Юқори Чирчиқ райпотребсоюзига қарашли ошхона ночор аҳволда. У бир неча йилдан бери ремонт талаб бўлиб ётади. Бунинг устига, ошхона хоҳлаган пайтда очилиб, хоҳлаган пайтда беркитилади. Хуллас, унинг ишлашидан ишламаслиги кўп. Бу билан ҳеч кимнинг иши йўқ. Дам олиш кунларидан бошқа вақтда эса бу ерда иссиқ овқат тайёрланмайди. Шу кунлари «Роҳат»га ўз ғамини еб чиқмаган одам оч қолиши турган гап.

Соҳилларни айландик. Кўлнинг ўнг қирғоғи ифлос. Газета варақлари ва папирос қолдиқлари сочилиб ётибди. Аҳён-аҳёнда шиша синиқлари кўзга ташланади. Гардероб йўқлиги сабабли, чўмилувчиларнинг кийими шундоқ йўл четида чангга беланиб ётибди. Бу ерда сигир ва бузоқ боқиб юрувчиларни ҳам учратдик. Ўтган йиллари «Роҳат»га чиққан киши катта таассурот билан қайтарди. Бу йил эса унинг файзи кетганлигини дам олувчиларнинг ўз оғзиларидан эшитдик. Ўйлаймизки, боғ маъмурияти бундан тўғри хулоса чиқаради.

Киров номли маданият ва истироҳат боғидаги тартиб кишини унча қаноатлантирмайди. Боғ сув қуйгандай жимжит. Бу ерда дам олувчиларни кам учратасиз. Ўтган йили боғ маъмурияти «тадбирсиз ва эътиборсизлик»да айбланиб янгиланди. Директордан тортиб, хўжалик ишлари билан шуғулланувчиларгача, деярлик ўзгарди. Янги маъмурият қатор тадбирлар белгилади ҳам. Бир қанча ишлар амалга оширилди. Бу ерда мунтазам равишда ҳар хил темаларга бағишланган кечалар ўтказиладиган бўлди. Санъат усталарининг концертлари намойиш этилди. Хуллас, янги бадиий раҳбар Рустам Умаровнинг ташкилотчилиги рўй-рост кўринди. Буни албатта мамнуният билан қайд этиш керак. Лекин, «ёлғиз отнинг чанги чиқса ҳам, доңги чиқмас» экан. Бир кишининг ташкилотчилиги билан барча иш ўз ўрнига тушмайди. Буни қуйидаги мисоллардан ҳам кўриш мумкин.

Бир вақтлар боғда мўъжазгина кўл бўларди. Унинг атрофи доимо чўмилувчилар билан гавжум эди. Аттанг, шундай серфайз ер эндиликда ташландиқ ҳолга келиб қолганлиги бизни ниҳоятда ачинтирди. Кўл қуриб ётибди. Директор Н. Зуфаров эса ўзини оқлашга уринди.

Боғда ҳаммаси бўлиб 75 та хизматчи бор. Шундан ўн бештаси боғбон. Уларга В. Мираҳмедов раҳбарлик қилади. Афсуски, боғбонлар ҳам ўз ишларига масъулият билан ёндошмаётганликларининг гувоҳи бўлдик. Гулхонадаги гул кўчатлари сувсизликдан қовжираб ётибди. Боғда бир қарашда кишини ўзига жалб этадиган гул йўқлигидан таажубланасан киши. Меҳнаткашларнинг ҳордиқ чиқарадиган жойига шундай муносабатда бўлиш инсофданми? Кун бўйи завод станогида ишлаб ҳориб-чарчаб қайтган ишчи ёки хизматчининг кечқурун дам олиши учун яратилган шароит шуми? Шаҳар ва Фрунзе район ободонлаштириш бош бошқармалари бу ҳақда бир ўйлаб кўришлари керак.

«Ўзбекистон комсомоли» номидаги маданият ва истироҳат боғи ҳақида қатор танқидий фикрлар билдирилган эди. Сафаримиздан маълум бўлдики, боғ маъмурияти танқиддан тўғри хулоса чиқарибди. Бу ерда меҳнаткашлар и и н г кўнгилли ҳордиқ чиқаришлари учун дуруст имкониятлар яратилган. Буни биз боғда дам олиб юрувчи баъзи кишиларнинг сўзларидан ҳам билдик.

— Ҳар куни кечқурунлари оиламиз билан шу ерда дам оламиз,— дейди биз билан суҳбатда макарон фабрикасининг ишчиси С. Толипов. —Бу ерда тез-тез санъат усталарининг концертлари, область театрлари артистларининг чиқишлари бўлиб туради. Бундан ташқари, полвонлар, дорбозлар ва кулги дарғалари ўз маҳоратларини намойиш этиб туришади. Болаларимиз учун мультфильмлар кўрсатилади. Айниқса, кечқурунлари боғ салқин ва сўлим бўлиши бизни мафтун этади.

Асбобсозлик заводининг ишчиси Х. Носиров ҳам бу ерда дам олиш учун яхши шароит яратилганидан миннатдорчилиг и н и билдирди.

Бироқ, бу фикрлардан ҳамма нарса жойида, бу ерда мутлақо камчилик йўқ, деган хулосага келинмайди. Кўл — боғ ҳусни. Лекин, кираверишда сувга қарасангиз, унинг юзидаги ифлосликларни кўрасиз. Гўё, сайхон ер бетини кўм-кўк ўт қоплагандек. Бу ҳол ўтган йилдан бери давом этяпти. Наҳот, ҳар куни кўча эшикдан бир неча марталаб кириб чиқадиган боғ маъмурияти буни кўрмаса?

Боғнинг ўнг соҳили бўйлаб юрганингизда дарахтлар билан қопланган бир майдончага кўзингиз тушади. Бу ерга қачон келманг, майдонча ифлос бўлади. Газета қолдиқларими, бўшаган шишаларми, хуллас, истаган нарсангиз топилади бу ердан.

Дам олиш кунлари кўпинча ҳаваскорлар концерти берилади. Бундай вақтларда баъзан кишига «ботмайдиган» қўшиқларни ҳам эшитиб қоласиз. Уларнинг на автори бор, на бастакори. Қўшиқни ижро этаётган ўша «талантли» ҳаваскорларнинг ўзи ижод этгани шундоқ кўриниб туради. Наҳотки, боғнинг бадиий раҳбари ҳаваскорлар концертини намойиш қилишдан олдин уларнинг қандай ашула айтиши ва қайси музикани ижро этишини келишиб олмаса?

Бу камчиликлар ҳақида боғ маъмурияти билан суҳбатлашмоқчи бўлиб идора томон йўл олдик. Афсуски, иш куни, иш соатида идора қулф эди. У ерда ҳеч кимни учратмай қайтдик.

Меҳнат отпускасини шаҳримиздаги сўлим боғларда ўтказаётган ишчи ва хизматчилар минглаб топилади. Уларнинг ҳар бири унумли меҳнатдан сўнг, роҳат қилиб дам олгиси келади. Шундай экан, боғларимизда дам олувчилар учун ҳар тарафлама шароит яратилган бўлиши керак. Ана шундагина меҳнаткашларнинг дил сўзларини эшитиш мумкин.

Р. ФАЙЗУЛЛАЕВ,
М. КОМИЛЖОНОВ,
«Тошкент оқшоми»нинг махсус мухбирлари.

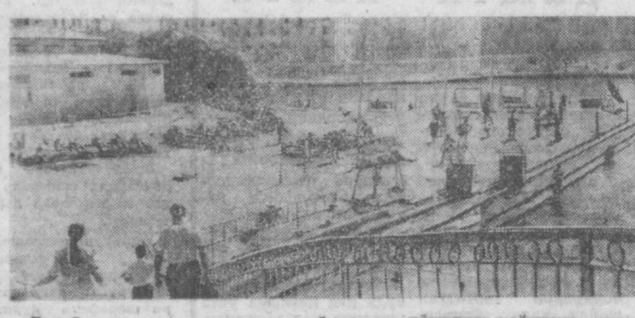

«Ғалаба» маданият ва истироҳат боғидаги чўмилиш жойининг умумий кўриниши ана шундай.

«Роҳат» кўли территориясида бундай ахлат уюмларини кўплаб учратасиз.

Ю. Бутусов фотолари.

Бу йил мавсум бошидан бери Киров номли маданият ва истироҳат боғидаги кўлга бирон маротаба ҳам сув қуйилмади.

ИШЧИ ЮБИЛЕЙИ

Тошкент тўқимачилик комбинатининг пахта сақланадиган омбори корхонани хом ашё билан таъминлайди. Маъмура Тўлаганова 25 йилдан бери ана шу ерда ишлаб келмоқда. Шу давр мобайнида у ўзининг меҳнатсевар, ҳалоллиги билан кўпчиликнинг эътиборини қозонди.

Яқинда комбинат коллективи М. Тўлаганованинг 55 ёшга кирганлигини тантанали равишда нишонлади. Комбинат директори О. Бурхонов ана шу маросимда юбилярни самимий сўзлар билан табриклади.

Шундан сўнг, Маъмура опага комбинат коллективининг қимматбаҳо мукофотлари топширилди.

ЖАҲОН ОЙНАСИ

КАМБОДЖАДАГИ АҲВОЛ

ПАРИЖ. Америка авиацияси иштироки билан кўп ойлардан бери олиб борилган оғир ва қаттиқ жанглардан сўнг Камбоджадаги жанг майдонлари нисбатан осойишталроқ бўлиб қолди. Бироқ баъзи участкаларда жанг ҳаракатлари аввалгидек давом этмоқда, неча озодлик кучлари билан Пномпеннинг жанубида душман асосан эскириб қолган парракли самолётлардан иборат Пномпень авиациясининг ёрдамига таяниб Прэкпао аҳоли пункти районидаги 21-рақамли йўлни эгаллашга уриниб кўрди. Пномпень қўшинлари ватанпарварларнинг жиддий қаршилигига дуч келиб ва катта талафотлар бериб пойтахт томон чекинишга мажбур бўлдилар.

Пойтахтнинг 16 километр шарқи-жанубидаги районда ҳам ватанпарварларни суриб чиқариш учун кўп марталаб уринган Пномпень қўшинлари жиддий зарбага учрадилар.

Чет эл информация агентликларининг берган хабарларига қараганда, Жанубий Вьетнамда истиқомат қилувчи кхмерлардан ташкил этилган ва Сайгоннинг машқ лагерларида ўргатилиб таълим олган кўп миқдордаги қўшинлар Камбоджа пойтахти районига келтирилган ва ҳозирги вақтда улар Пномпень армияси билан биргаликда ватанпарвар кучларга қарши жанг қилмоқдалар.

Ватанпарварларнинг муваффақиятлари

ДАККА. (ТАСС). Мамлакатнинг бир қанча мустаҳкамланган районларида ўрнашиб олган Португалия мустамлакачиларига қарши Гвинея (Бисау) ватанпарварлари муваффақиятли ҳужум операцияларини давом эттирмоқдалар. Июлнинг кейинги ўн куни ичида ҳам озодлик отрядлари Португалия гарнизонларига қарши 20 марта катта ҳужумлар қилиб, унинг солдатлари ва техникасига талафот етказдилар. Гвинея ва Яшил Бурун ороллари мустақиллиги африкаликлар партиясининг бу ерда эълон қилинган ахборотида мана шулар ҳақида айтилган. Ватанпарварлар қамал қилиб турган Гадамаель қалъаси яқинидаги жойда мана шу африкаликлар партиясининг раҳбарлигидаги жангчилар шу давр ичида Португалия солдатлари ва офицерларидан 21 кишини яксон қилдилар. Португалияликларнинг жазо отряди озод қилинган районларнинг ичкарисига киришга уриниб, натижа чиқара олмадилар. Ўзини мудофаа қилувчи кучлар ва мунтазам армия қисмлари душман туширган десантларнинг ҳаммасини тамом қириб ташладилар. Буба районида ватанпарварлар катта ёнилғи омборини портлатдилар.

УМУМХАЛҚ МУҲОКАМАСИГА ҚЎЙИЛДИ

ГАВАНА. (ТАСС). Куба меҳнаткашлари касаба союзи маркази XIII съездининг ташкилот комиссияси бўлажак съезд тезисларини умумхалқ муҳокамасига ҳавола қилди ва мамлакат меҳнаткашларини муҳокамада актив қатнашишга чақирди. «Гранма» газетасида босилиб чиққан тезислар орасида қуйидагилар бор: «ҳар кимдан қобилиятига яраша, ҳар кимга — меҳнатига яраша» принципини амалга ошириш, касаба союзларининг маъмурият ҳамда давлат ҳокимияти органлари билан ўзаро муносабатлари, социалистик мусобақани ташкил этиш, ҳокимият бахт-саодати йўлида кўнгилли равишда текин меҳнат қилиш ва ҳоказолар.

Куба меҳнаткашлари касаба союз марказининг XIII съезди шу йил 11 ноябрдан 15 ноябргача бўлади.

ТОРОНТОДА СОВЕТ ВИСТАВКАСИ

ТОРОНТО. ТАСС мухбири И. Миронов хабар беради: Бу ердаги Канада миллий виставкасида совет павильони очилди. Бу павильонда СССРдаги барча иттифоқдош республикалар корхоналарининг маҳсулотидан намуналар бор.

Павильоннинг биринчи бўлими Совет Иттифоқининг Канада билан сиёсий савдо-иқтисодий ва маданий алоқаларини кўрсатишга бағишланган. СССРнинг чет эл мамлакатлари билан савдо-иқтисодий алоқаларини акс эттирувчи бўлимда ҳозирги вақтда Совет Иттифоқи юздан кўпроқ давлат билан савдо-сотиқ қилаётганлиги кўрсатилади. Совет ташкилотларининг техникавий ёрдами билан 40 мамлакатда 70 дан кўпроқ корхона ва бошқа объектлар қурилмоқда.

Виставканинг саноат бўлимида синовдан муваффақиятли ўтган ва Канадада сотилаётган совет тракторларининг турли моделлари, гидротурбиналарнинг, гидрогенераторларнинг ва бошқа электр ускуналарнинг макетлари ҳамманинг эътиборини жалб қилмоқда.

Кенг истеъмол моллари, газламалар, биллур, чинни, шиша буюмлар совет павильонида кенг кўрсатилмоқда. Юздан кўпроқ совет корхоналари АҚШга, Англия, Франция, Канадага ва бошқа кўпгина давлатларга чиқариб сотилаётган ўзларининг парфюмерия буюмларини намойиш қилмоқдалар.

Бутуниттифоқ «Межкнига» бирлашмасининг жавонларида беш мингдан кўпроқ номдаги китобларни, шунингдек, рус, инглиз ва француз тилларида нашр этилаётган газета ва журналларни, граммпластинкаларни ва почта маркаларини кўриш мумкин.

Совет павильони директори А. В. Захаров ТАСС мухбири билан суҳбатда айтдики, бу павильонда уч мингтадан кўпроқ экспонат намойиш қилинмоқда. Виставкага келган кишиларга сувенирлар, китоблар, маркалар, граммпластинкалар сотиш ташкил этилди. Виставка ишлаб турган вақтда, деди А. В. Захаров. Канада фирмалари билан музокаралар олиб бормоқчимиз ва бир қанча савдо битимлари тузмоқчимиз.

Маочиларнинг қалбаки тилёғламаликлари

«РУДЕ ПРАВО» ГАЗЕТАСИДАГИ МАҚОЛА

ПРАГА. (ТАСС). Маочилар жаҳон социалистик ҳамдўстлигига ва миллий озодлик ҳаракатига хиёнат қилганликлари ва синфий позицияларни бир чеккага йиғиштириб қўйган маоизм антикоммунизмнинг бир тури бўлиб қолганлиги кўпдан бери ҳаммага маълум, деб ёзади «Руде право» газетаси «Қалбаки тилёғламаликлар» сарлавҳали мақоласида.

Бу нарса маочиларнинг ривожланаётган мамлакатларга қилаётган тилёғламаликларида айниқса яққол кўринмоқда. Хитойнинг ҳозирги раҳбарлари унинг Осиё ва Африка мамлакатлари билан савдо-иқтисодий муносабатларидан антиимпериалистик фронтни мустаҳкамлаш мақсадларида эмас, балки аксинча, бу фронтни бўшаштириш ва социалистик мамлакатлар билан ривожланаётган мамлакатлар ўртасидаги ҳамкорликка путур етказиш мақсадларида фойдаланишга уринмоқдалар. Маочилар сиёсатининг асосий мақсади, аввало Хитой етакчилик ролини ўйнаши мумкин бўлган бекик блок тузишга, ўзига хос «Африка—Осиё уюшмаси»ни барпо этишга уринишдан иборат.

Маочилар «учинчи дунё» мамлакатларида «икки ўта буюк давлат» тўғрисидаги ўзларининг сохта доктринасини ёйишга интилмоқдалар, Бунда блокларга қўшилмаган мамлакатлар ҳаракатидан унинг айрим бўғинларини социалистик мамлакатларга ва аввало Совет Иттифоқига қарши йўллаш мақсадида фойдаланмоқчи бўладилар.

Пекин назариячилари, деб ёзади сўнгра «Руде право» газетаси, ўртага ташлаган бир қанча концепцияларнинг моҳияти ривожланаётган мамлакатлар билан социалистик мамлакатлар манфаатлари бир-бирига зид, деган уйдирмани «исботлаш»дан иборат. Дунёни «камбағал» ва «бой» миллатларга бўлиш ана шундай концепциялар қаторига киради. Бунда социалистик мамлакатлар ҳам, империалистик мамлакатлар ҳам «бойлар» қаторига қўшиб қўйилади.

Аммо дунё «бой» ва «камбағал» принципи асосида ҳам, ирқий белгилар асосида ҳам, география мавқеи асосида ҳам бўлинмайди, балки социализм ва тараққиёт кучлари билан империализм ва реакция кучларига бўлинади.

Маоизмнинг сиёсати «учинчи дунё» мамлакатларидаги социал тараққиёт ва миллий озодлик ҳаракати манфаатларига мутлақо хилофдир. Кейинги вақтларда синфий жиҳатдан тақсимланган дунёдаги кучларнинг нисбати Хитой раҳбарларини ўз сиёсати моҳиятини тузукроқ ниқоблаш мақсадида бу сиёсатнинг форма ва методларини ўзгартиришга мажбур қилди. Лекин Хитойнинг жаҳон миқёсидаги мумтозликка, Хитойни дунё марказига айлантиришга даъво қилишдан иборат асосий мақсади ўзгармай қолмоқда, деб таъкидланади мақолада.

Маочиларнинг планларига кўра, «учинчи дунё» мамлакатлари Хитойнинг жаҳон гегемони бўлиш йўлидаги курашида унинг иқтисодий ва сиёсий резервига айланишлари, социалистик давлатларга қарши курашда унинг қуроли бўлиб қолишлари лозим эмиш.

Халқаро реакция ва империализм кучлари тегирмонига сув қуяётган Пекин раҳбарлари тутуриқсиз сафсатабозлик воситаси ёрдамида Совет Иттифоқи билан ривожланаётган мамлакатлар ва миллий озодлик ҳаракати ўртасига нифоқ солишга, шу тариқа уларни ишончли таянч ва ҳимоядан маҳрум қилишга уринмоқдалар, деб ёзади пировардида «Руде право» газетаси.

973-1973

ҲАМИША БАРҲАЁТ ОЛИМ

АБУ РАЙҲОН БЕРУНИЙ ТАВАЛЛУДИНИНГ 1000 ЙИЛЛИГИ ОЛДИДАН

УМРИ БОҚИЙ ИНСОН

БУЮКЛИКДАН фан оламида ўзига ҳайкал ўрнатган Хоразм фарзандининг номи асрлар давомида жаҳон халқлари томонидан эҳтиром билан тилга олиниб келди. У 150 дан ортиқ асар ёзиб, инсоният тафаккурини ўнлаб фан соҳалари бўйича бир неча поғона юксалтирди.

Қомусий билимлар соҳиби Абу Райҳон Беруний Қиёт шаҳрида 973 йил 4 сентябрида дунёга келди (ҳижрий 362 й. зулҳижжа ойининг 2-сида). Унинг исми Муҳаммад, отасининг исми эса Аҳмад бўлиб, Беруний унинг нисбаси, Абу Райҳон эса унинг куняси (лақаби) эди.

У ёшли чоғларини эслаб, болалигиданоқ, ўз табиатида билим олишга ҳаддан ташқари зўр иштиёқ бўлганини ёзади; 17 ёшга тўлмаган ўспиринлик вақтидаёқ астрономик кузатишлар олиб борганини хотирлайди. 22 ёшида Шарқ фани тарихида биринчи бўлиб Ер глобусини ясаган, ёш олимнинг илмдаги дастлабки қадамлариданоқ унинг астрономияга, математика ва физика каби аниқ фанларга кўпроқ қизиққанлиги сезилади. Бу тасодифий эмас эди, албатта. Хоразмда қадимдан деҳқончилик ва ҳунармандчиликнинг кенг кўламда тараққий этганлигини академик Яҳё Ғуломов ўзининг йирик асарларида тадқиқ этган. Мазкур ҳол ўлкада аниқ фанлар ривожини тақозо этар эди. Берунийгача Хоразмда илм-фан тараққий этгани маълум. Ўз халқи маданиятини ўзаро урушлар туфайли поймол этилишини кўрган ватанпарвар олим ўзининг бутун ҳаётини илм-фанга бахш этди.

Х аср охирига келиб сомонийлар хонадони қорахонийлар тазйиқи остида ва ўзаро феодал курашлар натижасида заифлаша бошлагач, Гурганж (Урганч)да араблар томонидан нойиб бўлиб турган Маъмун ибн Муҳаммад Кот (Қиёт) шаҳрида турувчи Хоразмшоҳ (Абу Абдулла)ни қатл этади, ўзини эса Хоразмшоҳ деб эълон қилади. Беруний 995 йили ватанини ташлаб кетади ва Рей шаҳрида муҳожирликда яшайди. Бу ерда у оғир аҳволда яшаса ҳам, кўпгина астрономик асбобларнинг ихтирочиси Абу Муҳаммад Хўжандий (вафоти 1000 й.) билан танишади ва у билан биргаликда илмий кузатишлар олиб боради. 997 йили Маъмун ибн Муҳаммад вафот этгач, Беруний яна Қиётга қайтиб келади. Шу йили у 17 ёшли Абу Али ибн Сино (980—1038) билан ёзма равишда илмий мунозара олиб боради. Беруний унга табиат фалсафаси ва физикага доир саволлар ёзиб юборади. Ибн Сино жавоб ёзади ва аксинча. Бу илмий ёзишмаларда дунёларнинг кўплиги, бўшлиқ масаласи, оғирлик ва енгиллик, жисмларнинг атомдан ташкил топганлиги, уларнинг иссиқликдан кенгайиши, нурнинг аксланиши ва синиши сингари мавзулар юзасидан баҳсланишади.

998 йили Каспий денгизининг шарқи-жанубий томонида жойлашган Гургон вилояти амири Қобус ибн Вушмагир (1012 й. қатл этилган) Берунийни ўз саройига таклиф этади. Олим ўз илмий ишларига қулайроқ шароит яратиш мақсадида Гургонга келади ва 1004 йилгача шу ерда яшайди. Гургонда у Қобусга бағишлаб «Қадимги халқлардан қолган ёдгорликлар» деган йирик тарихий асарини ёзади. Бироқ, мусофир юртда у тинч яшай олмади. Кейинчалик ёзган бир асарида Беруний Гургондалик вақтида меридиан даражасини ўлчамоқчи бўлганини, аммо шароит ва маблағнинг етишмаслиги сабабли бу муҳим илмий ишни амалга ошира олмаганини ёзади. Пойтахтини Қиётдан Гурганжга кўчирган хоразмшоҳ Али ибн Маъмун (998-1009) таклифи билан Беруний 1004 йили Хоразмга қайтади. Хоразмшоҳ уни ўзига энг яқин маслаҳатчи (надим) этиб тайинлайди ва унинг маслаҳат ва кўргазмалари билан иш юритади.

Хоразмшоҳ Абулаббос Маъмун ибн Маъмун (1009-1017) даврида Гурганж Шарқнинг илм-фан ва адабиёт марказларидан бирига айланди. Бу ерда тўпланган олимлар анжумани илмий адабиётда «Маъмун академияси» деб юритилади. Беруний ана шу академияни бошқариб, кенг кўламда илмий ишлар олиб боради: Хоразм ўлкасининг географик тузилишини ўрганади, қуёш ҳаракатини кузатади ва ҳоказо.

1017 йили ғазнавийлар давлатининг бошлиғи Султон Маҳмуд Хоразмни забт этгач, хоразмшоҳ саройидаги бир қанча олимлар қатори Беруний ҳам Ғазнага олиб кетилади. Асирликда бегона юртда олимнинг чеккан азобини тасаввур қилиш қийин эмас. Аммо, у илм-фан йўлида ҳар қандай азобга бардош беришга ҳозир эди. Маҳмуд ҳам уни олим сифатида кўриб, илтифот кўргазди.

Беруний Ғазнада 1025 йили «Масканлар орасидаги масофаларни аниқлаш учун жойларнинг чегараларини белгилаш» («Геодезия») асарини ёзди ва шу асари билан геодезияни Шарқда биринчи бўлиб мустақил фан даражасига кўтарди. У жойларнинг географик жойлашишини ва улар орасидаги масофаларни аниқлаш усулларини ишлаб чиқди. Беруний бу асарида география фанида биринчи бўлиб, Африка қитъаси жануб томондан океан билан ювилади, деган фикрни илгари сурди.

1029 йили Беруний «Илми нужумдан бошланғич маълумотларни англатиш китоби» («Тафҳим») асарини ёзади. Асарни Беруний ўзининг Ҳасан деган хоразмлик дўстининг қизи Райҳонага атаб ёзади. «Тафҳим»ни аниқ фанлардан дастлабки тушунчаларни берувчи дарслик деса бўлади.

Беруний Султон Маҳмуд томонидан Ҳиндистоннинг истило қилинганидан кейин, бир неча бор Ҳиндистонга саёҳат қилади ва 1030 йили у ердаги халқлар тарихига доир «Ҳиндларнинг ақлга сиғадиган ёки сиғмайдиган таълимотларининг ҳақиқатини аниқлаш» («Ҳиндистон») китобини ёзади.

Маҳмуднинг вориси Масъуд (1030—1041) Беруний илмий ишлари учун яхшироқ шароит яратиб берди. Шу туфайли Беруний ўзининг астрономия ва математикага оид энг йирик шоҳ асарини Масъудга бағишлаб «Қонуни Масъудий» деб атади. Бу асари билан Беруний астрономия ва математика фанларига кўпгина янгиликлар киритди.

Беруний Султон Мавдуд (1041-1048) замонида ҳам анчагина китоб ёзди. «Жавоҳирларни билиш учун маълумотлар тўплами» («Минералогия»), «Табобатда доришунослик» («Сайдана») асарлари шулар жумласидандир.

Беруний асарларининг фақат ўттизтачасигина бизгача етиб келган. Аммо, сақланиб қолган асарларининг ўзи ҳам жаҳон маданияти хазинасига қўшилган улкан ҳиссадир.

ХОРАЗМ АКАДЕМИЯСИ

Беруний Али ибн Маъмун (998-1009), Абулаббос Маъмун ибн Маъмун (1009-1017) замонида Хоразмда яшаб, баракали ижодий иш билан шуғулланди. Шу билан бирга, у хоразмшоҳ саройида йирик давлат арбобига айланади.

Хоразмшоҳ кўпгина масалаларда Беруний билан бамаслаҳат иш қилар эди. Шу даврда Гурганж Ўрта Осиёнинг энг йирик илм-фан ва адабиёт марказларидан бирига айланди. Бу ерга ўша даврнинг энг йирик олим ва адиблари тўпландилар: Абу Наср ибн Ироқ (вафоти 1035). Абу Саҳл Масиҳий, Абул Ҳасан Ҳаммор, Абу Мансур ас-Саолибий (961-1038) ва бошқалар Берунийнинг улуғ замондоши, машҳур табиатшунос ва файласуф Абу Али ибн Сино ҳам Бухородан Урганчга келиб «Маъмун академияси»нинг кўрки ва фахрига айланган эди.

Ибн Сино Гурганчда 1005 йилдан 1011 йилгача яшайди. Берунийнинг устози Абу Наср ибн Ироқ математиканинг турли соҳаларини ривожлантиришга ҳисса қўшган олим бўлиб, ўзининг кўпгина астрономик ва математик рисолаларини Берунийга бағишлаб ёзган. Табиб ва астроном Абу Саҳл Масиҳий (971-1011 йиллар) ўзининг физика ва математикага оид 12 рисоласини Берунийга бағишлаб ёзган. Масиҳий асли Гургонда туғилиб, Бағдодда таҳсил кўради. Хоразмга эса 995-997 йиллари келиб, 1011 йили Ибн Сино билан биргаликда Гургонга жўнайди ва шу орада вафот этади.

1017 йили Хоразм Маҳмуд томонидан забт этилгач, «Маъмун академияси»даги олимлар ҳар томонга тарқалиб кетиб, унга барҳам берилди.

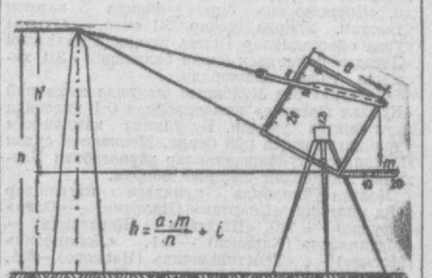

Беруний схемаси бўйича ясалган баландлик ўлчов асбоби. Бу схемани техника фанлари кандидати Қ. Норхўжаев тайёрлаган.

Билимнинг шундайки, у яланғоч бўлсанг ҳам ўзингда қолади, уни ҳаммомга кирганингда ҳўллик ҳам йўқота олмайди.

* * *

Қадимги тарихларнинг энг аввалгиси ва энг машҳури башариятнинг, кишиликнинг, инсониятнинг бошланишидир.

* * *

Мақтовларнинг қутби мурувват, мурувватнинг ўқи, асоси тозалик ва покизаликдир.

* * *

Ҳиммат қилишга интилиш ҳам худди мурувватга бўлган интилишга ўхшаш.

* * *

Ёлғончиликдан четланиб, ростгўйликка ёпишган кишини бошқа одам у ёқда турсин, ёлғончининг ўзи ҳам севиб мақтайди. Агар, ўз зарарингизга бўлса ҳам рост гапиринг.

* * *

Пулнинг нотўғри ишлатилиши туфайли ёвузлик келтирувчи бойлик юзага келади.

* * *

Зўрлик ва ёллаш орқали амалга ошадиган мажбурий меҳнат доимий ва тўғри эмас.

* * *

Душманлик ва ҳасрат чекиш ҳамма бир текис бўлгандагина йўқ бўлади.

* * *

Менинг бутун фикри-ёдим, қалбим билимларни тартиб қилишга қаратилган, чунки мен билим орттириш лаззатидан баҳраманд бўлдим. Буни мен ўзим учун катта бахт деб ҳисоблайман.

* * *

Яхшилик барча одамларга баб-баравар, хусусан, ўз ақлига яхшилик қилишни англатади: ожиз бўлса яхши орзу-тилаклар билан, қодир бўлганда моддий ёрдамга интилиш нақл қилинади.

* * *

Илмлар кўпдир, улар замон ўтиши, иқболи ривожи туфайли турли фикр ва хотиралар қўшилиши ила кўпаяди.

* * *

Фанларнинг фойдаси улар ёрдамида олтин ва кумушларни қўлга киритиш эмас, балки улар туфайли зарур нарсаларга эришишдир.

* * *

Инсон ҳайвондан ақл билан фарқ қилади.

* * *

Эҳтиёжлар турли-туман ва сон-саноқсиздир. Фақат уларни бир қанча кишилар биргаликда таъминлай олишлари мумкин. Бунинг учун кишиларда шаҳар яратиш зарурияти туғилади.

* * *

Инсоннинг қадр-қиммати ўз вазифасини аъло даражада бажаришдан иборат, шунинг учун ҳам инсоннинг энг асосий вазифаси ва ўрни меҳнат билан белгиланади.

Донишманд ҳикматлари

ФОЗИЛЛАР БЕРУНИЙ ҲАҚИДА

...Бу одам илми адабда, нарсаларнинг моҳиятини аниқлашда, ҳандаса ва фалсафада шунчалик билимдон эдики, ўз даврида унга тенг келадиган киши йўқ эди.

Абдулфазл БАЙҲАҚИЙ.

XI аср—фан тарихида Беруний давридир.

САРТОН.

У шуғулланган фан соҳаларини санаб беришдан кўра, шуғулланмаган соҳасини кўрсатиш осонроқ.

Ю. И. КРАЧКОВСКИЙ.

Беруний сиймосида ўрта аср Шарқининг улуғ қомусий олими, мунажжими, географи, минерологи, этнографи, тарихчиси, шоири мужассамлашган.

С. П. ТОЛСТОВ.

Берунийнинг кўпгина ижтимоий муаммоларга қарашлари, табиий ҳодисаларни тўғри тушуниши бизга ажабланарли даражада яқиндир.

В. Р. РОЗЕН.

Икки орани нафрат ва худбинлик кайфияти бузиб турган пайтларда ҳам Беруний бегона одам бўла туриб, бу ўлка кишилари аҳволини тўғри тушунтиришга ҳаракат қилди.

Жавоҳарлал НЕРУ.

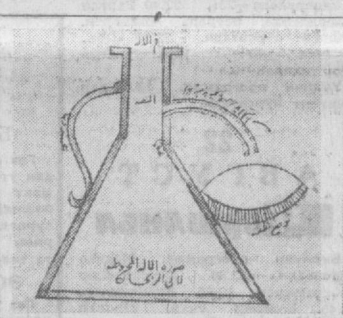

Олимнинг ҳажм ўлчагич асбоблари

1. Жисмларнинг солиштирма оғирлигини ўлчагич асбоб.
2. Тошкент политехника институти доценти Ф. Зикриллаевнинг Беруний изоҳи асосида чизган автомат сувдони ва автомат лампаси.

Аллома ҳаётидан лавҳалар

„ЁШЛИКДАНОҚ менинг табиатимда ўз ёшим ва ҳолимга яраша билим олишга ҳаддан ташқари иштиёқ бор эди. Бунга шоҳид сифатида қуйидагиларни айтиш кифоя: юртимизга бир румлик келиб қолган бўлиб, мен унга донлар, уруғлар, мевалар, ўсимликлар ва бошқа нарсаларни келтириб, унинг тилида қандай аталишларини сўрар ва ёзиб олар эдим».

(Берунийнинг «Сайдана» асаридан).

«Мен ҳиндларнинг астрономлари қошида устози олдида турган шогирддек эдим, чунки улардаги нарсаларга ошно эмас эдим. Улар билан танишишга бир оз йўл тополгач, улар фанидаги қолоқликни ва бунинг учун браҳманларникидан баъзи далилларни кўрсатадиган бўлдим. Шунда, улар менга ҳайрон қолиб ажабланар ва мендан фойдаланишга интилар эдилар, улар қайси ҳинд олимлари билан учрашганимни, ҳатто бу илмларимни уларнинг қайси бирисидан ўрганганимни сўрар эдилар. Мен эса уларга ўз даражаларимни кўрсатар ва улардан жуда устун келар эдим. Ҳатто мени «сеҳргар» деб ва улуғ кишиларнинг олдида илм денгизи ё сув деб мақтар эдилар. Бу ҳол эса, сув ачиб бузилса, уни тузатиш учун сирка зарур ва азиз бўлади, дейилган мақолни эсга келтиради. Ҳиндистонда аҳволим мана шундай эди. Бу соҳага кираверишш мени чарчатди. Шу билан бирга, ўша кунларда уларнинг китоблари бор деб гумон қилинган жойлардан тўплашга, ҳеч ким тенглаша олмайдиган даражада қизиқар эдим, китобларни бекитиб қўйилган жойлардан топиб олишга йўл кўрсатувчи кишини олдимга чақириб, бахиллик қилмасдан, мумкин бўлганича, унга эҳсон қилар эдим. Шундай китоб вужудга келтириш иши мендан бошқа кимга муяссар бўлди?! Лекин тангри муваффақият бериб, мен маҳрум бўлган ҳаракатларга қодир бўлган кишигагина муяссар бўлиши мумкин. Мен бу ҳаракатлар буюриш ва қайтариш ишларида «Тут-қўй» деб ҳукмронлик қилишдан ожизлик қилардим. Аммо кифоя қиларли миқдорда ҳаракатга муваффақ бўлдим».

(Берунийнинг «Ҳиндистон» асаридан).

«Менга хабар беришларича, Абу Райҳон «ал-Қонун ал-Масъудий» асарини ёзиб тугатгач, Султон (Масъуд) унга бир фил юки кумуш пул мукофот юборган, лекин Абу Райҳон узр айтиб, бунга менинг эҳтиёжим йўқ, деб бундай мукофотлар билан бойишга одатланмаслик учун уни қайтарган.

Худо раҳмат қилгур анча кексайганлиги ва умуман муккайиб қолганига қарамай, турли-туман илмлар таҳсилига муккасидан кетган, китоблар тасnifига шўнғиган экан. У доимо илмлар эшикларини очар, унинг йўлларини, узоқ ва яқинларини қамраб олар экан. Унинг қўли қаламдан, кўзи (китобга) қарашдан, кўнгли фикрлашдан сира бўшамаган. Фақат йилда икки бор наврўз ва меҳржон* кунларигина тирикчилиги учун етарли овқат ва бироз кийим-кечак тайёрлаб олиш учун бўшар экан, йилнинг бошқа кунларида уларга қарамас экан.»

(Ёқут Ал-Ҳамавийнинг «Мўъжам-ул-удабо» асаридан).

«Бир куни Абу Райҳоннинг олдига кирдим, қарасам, у жон бераётган, ғарғара билан нафас олиб, кўкраги сиқилаётган эди. Ўшандай ҳолда туриб менга қараб:

— Сен бир куни менга «ал жаддот алфосида»* ҳисоби ҳақида нима деган эдинг? — деди.

Мен унинг қийналаётган ҳолига раҳмим келиб:

Шундай ҳолатда-я? — деб сўрадим.

— Эй, сен, — деди Абу Райҳон, — мен бу дунё билан хайрлашаётибман, ўша масалани билмай кетгандан кўра, билиб кетганим яхшироқ, эмасми? — деди.

Мен ўша масалани унга қайтариб (тушунтириб бердим) у бўлса ёдлаб олди ва ўзи ҳам ваъда берган нарсасини менга ўргатди. Шу билан мен унинг олдидан чиқдим, ҳали (уйга етмай) йўлда кетаётганимда (Абу Райҳон) уйидан йиғи овозини эшитдим».

(Ёқут Ал-Ҳамавийнинг «Мўъжам ул-удабо» — (Адиблар қомуси») асаридан).

«Бир куни хоразмшоҳ бир айб иш қилган. Улов устида ичиб туриб Абу Райҳонни ҳужрасидан чақиришга буюрган (нима сабабдандир), у бир оз кечиккан. Шунда (сабри чидамаган) хоразмшоҳ ишни бошқача йўсинда тасаввур қилиб, жиловни Абу Райҳон томон бурган ва уловдан энди тушмоқчи бўлиб турганда, Абу Райҳон ҳужрадан чиққан (Шоҳ тушмасдан), олдинроқ ўша ерга етиб келиб:

— Худо ҳаққи шоҳим, бундай қилмасинлар, — деб ёлворган. Шунда хоразмшоҳга тамсил қилиб, мана бу байтни келтирган.

— Эга бўлинадиган нарсаларнинг энг шарафлиси илмдир, барча унга келади-ю, лекин у келмайди.

Кейин хоразмшоҳ унга деган:

— Дунёвий расмиятчилик бўлмаганда эди, мен сени чақиртирмас эдим, илм ҳар нарсадан юқори, ҳеч нарса ундан юқори бўлолмайди».

(Ёқут Ал-Ҳамавийнинг ўша асаридан).

* Меҳржон — янги йил ва ҳосил йиғиш байрами.

ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТЛАР

Забардаст хоразмлик олим Абу Райҳон Беруний асарларини ўрганиш ўрта асрлардан бошланган. Ўрта асрнинг айрим муаллифлари ўзининг тарихий асарларида улуғ олимнинг таржимаи ҳоли ва ижодидан намуналар бериб кетганлар. Жумладан, XIII аср бошларида ижод этган географ ҳамда тарихчи Ёқут Ҳамавий Беруний поэзияси хусусида ва Берунийнинг таржимаи ҳолига доир ноёб маълумотларни қолдирган. Шунингдек, мўғул хонларидан Илхоннинг сарой тарихчиси Рашиддидин, XIII асрда ижод этган Озарбайжон математиги, астрономи Насириддин Тусий, Эрон тарихчиси Ҳамидиллоҳ Казвиний ҳамда таниқли ўрта аср ҳинд тарихчиси Абул Фазл Алломийлар Берунийга мурожаат қилган ва унинг ўзи ҳамда асарлари хусусида хабар қолдириб кетганлар.

XIX аср ўрталарига келиб, Европада ҳам машҳур шарқ алломаси меросини ўрганиш иши кучая бошлайди. 1845 йилда француз олими Рено Берунийнинг «Ҳиндистон» номли асарининг 18, 40, 49-бобларини таржима қилади. 1869 йилда италиялик Бонномпаньи Беруний асарларидаги математика масалаларига ўз диққатини жалб этади.

Беруний меросини ўрганишга Ҳиндистон олимлари ҳам ўзларининг муносиб ҳиссаларини қўшиб келмоқдалар. 1927 йилда Алигарҳлик берунийшунос С. Х. Бароний Берунийнинг ҳаёти ва ижодига бағишланган мақолалар чиқарди. Шунингдек, ҳинд берунийшунослари 1951 йилда Калькуттада мақолалар тўплами чоп эттирдилар.

Асримизнинг 40-йилларига келиб, Беруний меросини ўрганишга Эрон олимлари ҳам жиддий киришадилар. 1939 йил Ж. Хомои Беруний асари «Тафҳим»нинг форс матнини, бир йил ўтгач, Акбар Данасиришт «Хронология»нинг тўла таржимасини форс тилида чоп эттирадилар.

Беруний меросини ўрганишда туркиялик, мисрлик олимларнинг хизмати бор. 1960 йилларга келиб туркиялик олимлардан Танжи Берунийнинг «Геодезияси»ни таржима қилади. 1963 йил мисрлик олим Ҳофиз Туқон Берунийнинг математика, астрономияга оид асарларидан таржима қила бошлайди. Беруний меросини ўрганишда кейинги йилларда ҳиндистонлик Ҳусайн Ризвий, туниcлик Али аш-Шаббий, ливанлик Ж. Алининг ҳиссалари сезиларлидир.

Беруний меросини ўрганишда немис олими Э. Захаунинг хизматлари бор. Унинг номи Берунийнинг икки йирик асари — «Хронология» ҳамда «Ҳиндистон» асарлари билан чамбарчас боғлиқдир. Захау Беруний ҳақида кўплаб мақолалар, 1879 йилда эса Берунийнинг «Хронология» асари, 1898 йилда «Ҳиндистон» асарларини инглиз тилига тўла таржима қилиб нашрдан чиқаради. Шунингдек, Беруний асарлари устида дастлабки тадқиқот олиб боришда итальян олими М. Фиорини, немис олими Г. Зутерни, ливан филологи Л. Шейхо ҳамда Европа олимларидан Э. Видеман, К. Шойнинг номларини эслаб ўтиш ўринлидир.

Хоразмлик алломанинг ўлмас асарларини оммалаштириш ва улар устида тадқиқот олиб боришда совет олимларининг қўшган ва қўшаётган ҳиссалари бениҳоя катта. Бу соҳада совет берунийшунosларидан А. А. Семенов, И. Ю. Крачковский, С. Л. Волин, А. М. Беленицкий Беруний асарларини таржима қилиш ва улар устида тадқиқот олиб боришда илк қадамлар қўйганлар.

Асримизнинг 50 йилларига келиб, совет олимлари, хусусан ўзбекистонлик берунийшунослар буюк олим ижодини ўрганишда бошлаб юборган хайрли ишлари диққатга сазовор. 1950 йилдан Беруний асарларини оммалаштириш ва улар устида илмий иш олиб бориш кенг қулоч ёйди, Айниқса, Ўзбекистонда буюк олимнинг танланган асарларининг I, II, III жилдларининг нашрдан чиқарилиши ва қолган жилдларининг нашрга тайёрланаётганлиги ниҳоят қувончли ҳодисадир. Кейинги йилларда мамлакатимиз олимлари Беруний меросини ўрганиш ишига ўзларининг салмоқли ҳиссаларини қўшар экан, олимнинг ҳаёти ва ижодига бағишланган бир неча юзлаб илмий мақолалар яратдилар. Ана шундай шарафли ишда Ватанимиз олимларидан И. Мўминов, А. Ҳалилов, Ю. Завадовский, В. Беляев, Я. Ғуломов, А. Қаюмов, Беруний мукофоти лауреатлари П. Булгаков, У. Каримов, А. Расулов, шунингдек, О. Исломов, Ҳ. Ҳасанов. С. Азимжонова, А. Ирисов ва бошқа бир неча олимларимиз ғайрат кўрсатмоқдалар.

Ўрта асрнинг ўлмас сиймоси, илм аҳлларининг ҳақиқий устози Абу Райҳон Беруний мероси бамисоли битмас-туганмас булоқ. Уни ўрганиш ва халққа етказиш иши бундан буён янада кенг қулоч ёзаверади. Беруний меросини ўрганишдек хайрли ишда ўз ҳиссасини қўшиш учун дунёнинг кўп олимлари, берунийшунослар ҳаракат қилмоқдалар.

КАТТА ХАЗИНА

Беруний асарлари сони 152 тадир.

Шулардан 70 таси астрономияга,

20 таси математикага,

12 таси география ва геодезияга,

4 таси картографияга,

3 таси об-ҳаво масалаларига,

3 таси минералогияга,

1 таси физикага,

1 таси доришуносликка,

15 таси тарихга,

4 таси фалсафага,

18 таси адабиётга бағишланган.

РАЙҲОНАГА БАҒИШЛАНГАН АСАР

1029 йил Беруний ўзининг математика, астрономия ва астроголияга оид «Астрономияда қўлланадиган дастлабки тушунчалар ҳақида» («Тафхим») асарини ёзади. Китоб муқаддимасида Беруний: «Мазкур асарни хоразмлик Ҳасаннинг қизи Райҳонанинг илтимосига кўра, тушунишга осон бўлиш учун савол-жавоб тарзида ёздим», — дейди.

Китобда 530 саволнинг ҳар бирига фанний жавоб берилади. Унинг геометрия боби 71 савол ва жавобдан, арифметика ва алгебра қисми — 48, астрономия ва математик география — 204, астролябия — 23, астрология — 184 савол-жавобдан иборат.

Масалан, «Эклиптика нима?» саволига Беруний қуйидагича жавоб беради: «Эклиптика — осмон бўшлиғининг катта доирасидан иборат бўлиб, Қуёш ўзининг йиллик кўринма ҳаракатини шу доира бўйлаб ўтади». Параллель чизиқларни Беруний «Ораларидаги масофа ўзгармайдиган ва бир текисликда ётувчи тўғри чизиқлардир», деб тушунтиради.

Астрология (мунажжимлик)ни эса, фанга алоқаси бўлмаган зарарли тушунчадир, дейди.

Мазкур асарнинг русча ва ўзбекча таржималари ҳозир нашрга тайёрланган.

МАҚТОВГА ЛОЙИҚ

Абурайҳон Беруний яшаган даврда нафақат фан соҳасида, балки бадиий ижодда ҳам юксалиш даври бўлган. Буюк Ватандошимиз фан оламидан пухта хабардор бўлиш билан бирга, ўткир дидли шеърлар ҳам ижод этган.

Абурайҳон Беруний шеърлари араб тилида битилган бўлиб, ундан айрим намуналар Ёқут Ҳамавийнинг «Мўъжам-ул удабо» (Адиблар мажмуаси) асарида сақланиб келган. Ҳамавий бир қасида ва яна икки уч шеърий парчаларни (ҳаммаси бўлиб 37 байт), Берунийга тегишли эканини, мақтовга лойиқ эканини айтади.

Беруний ўзининг шеърларида камтаринликни улуғлаб, ноқобил, истеъдодсиз бўлган кўпгина аслзодалар устидан кулади, маънавий рақибларни фош этади. Шунингдек, «меҳнатсиз шуҳрат қозонган» кишилар қораланиб, заҳмат чекувчилар, илм олувчилар, соф муҳаббат эгалари улуғланади.

Узбекистон ССР «Фан» нашриёти Беруний танланган асарларини сифатли нашр этди.

Ю. Бутусов фотолари.

Саҳифани Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик институтининг илмий ходимлари, тарих фанлари кандидати Наим НОРҚУЛОВ ва Эшбой РУЗИЕВЛАР уюштиришган.

● Инсон ва табиат

ТИРИЛГАН САҲРО

Туркманистон ССР. Небитдоғ комплекслаштирилган геология-қидирув экспедицияси Қорақум саҳроларида нефть қидирмоқда. Саҳро ҳар йили ўз бағрида ётган миллионлаб тонна «қора олтин»ни кишиларга инъом этяпти. Борса келмас, Бурун, Боғоч майдонларида нефть фонтан бўлиб отилиб ётибди. Экспедиция ишлаб чиқариш резервларидан самарали фойдаланишга, иқтисод режимини жорий қилишга ҳаракат қилмоқда. Фан ва амалиётнинг энг янги ютуқлари ишлаб чиқаришга жорий этилмоқда. Қидирувчилар электрон ҳисоблаш машиналаридан унумли фойдаланмоқдалар, геофизик материалларни ишлашни тўла механизациялаштирдилар.

В. Зленко фотоси,
ТАСС фотохроникаси.

● *БИЛАСИЗМИ?*

АМУДАРЁ — АЗИМ ДАРЁ

⊙ Амударё Ўрта Осиёнинг суви энг кўп ва шўх дарёси ҳисобланади. У Ҳиндиқуш тизмасидаги денгиз сатҳидан 4900 метр баландликдаги Вревский музлигидан Вахшир номи билан бошланади. Сўнг, Вахандарё, ундан кейин Панж номи билан оқади. Вахш билан Панж дарёлари қўшилгач, Амударё номини олади. Дарёнинг умумий узунлиги 2640 километр, ҳавзасининг майдони 465000 квадрат километр.

⊙ Амударё ўзининг жуда кўп гидрологик хусусиятлари билан — сув йиғгич ҳавзасининг баландлиги, музликларга бойлиги, серсувлиги, нишаблигининг катталиги, сувининг лойқалиги билан Ўрта Осиёнинг бошқа дарёларидан ажралиб туради.

⊙ Амударё сув йиғгич ҳавзасининг ҳар бир квадрат километрида ўрта ҳисобда секундига 11 метр сув тўпланади. Бу сув ҳажми Сирдарё ҳавзасидагига нисбатан 1,5 марта кўп демакдир.

⊙ Амударё ҳавзасининг тоғ қисмидан бир йилда 79 миллиард куб метр сув келади. Бу Сирдарё ҳавзасида тўпланадиган оқимга нисбатан икки марталан ҳам кўпроқ. Амударёнинг йиллик сув оқими Днепр сув дарёсидан 1, 2. Дон дарёсиникидан уч марта кўп.

⊙ Орол денгизи сувининг асосий қисмини Амударё беради, ҳозир денгизга келадиган йиллик сув оқими миқдорини ўрта ҳисобда 36 куб километр дейилмоқда.

⊙ Амударё жуда ўйноқидир. Унинг юқори қисмидаги тезлик секундига 4—6 метрга етади. Дарё ўзани эса ҳар бир километр масофада 4 метр пасайиб боради. Унинг текисликдаги нишаблиги Нил дарёсиникидан ўн марта кўпдир. Шунинг учун ҳам сув дарё ўзанини тез-тез ўзгартириб, унда янги-янги гумлар, саёзликлар, каноралар ҳосил қилиб туради, қирғоқларни емириб, атрофни ялаб кетади.

⊙ Амударёнинг йиллик лойқаси 270 миллион тонна келади. Унинг сувида 22 миллион тонна ҳар хил эритмалар оқади. Орол денгизига у олиб келадиган йиллик лойқа 100, эритмалари эса 18 миллион тоннага яқиндир. Ўрта Осиёнинг бу азим дарёси лойқалиги бўйича Нил дарёсидан анча устун туради.

БИРИНЧИ ЛИГАДА

Футбол бўйича XXXV СССР чемпионатида иштирок этаётган биринчи лига командалари иккинчи давранинг дастлабки беш тур учрашувларини ўтказишди. Турнир жадвалида ҳамон Кишинёвнинг «Нистру» командаси пешқадамлик қилмоқда. Ҳозир Молдавия футболчилари 34 очкога эга. Фақат улар билан турнир жадвалининг иккинчи поғонасини эгаллаб турган «Черноморец» командаси ўртасидаги очколар тафовути уч очкогача камайди. «Черноморец» бир учрашув камроқ ўтказган. Уларда ҳозир 31 очко. Охирги турда одессаликлар Пермь шаҳрида маҳаллий «Звезда» командаси билан беллашиб, 3:1 ҳисобида ғалаба қозонишди.

«Нистру» эса Куйбишев шаҳрида маҳаллий «Крилья Советов» командасидан 0:1 ҳисобида мағлубиятга учради. Бу ўйинда камдан-кам учрайдиган воқеа рўй берди. Москвалик судья В. Липатов куйбишевликлар дарвозабони Блохинни майдондан чиқариб юборди.

Қолган ўйинларда қуйидаги натижалар қайд қилинди. «Спартак» (Нальчик) — «Олға» (Фрунзе) — 1:0. «Шахтёр» (Қарағанда) — «Металлист» (Харьков) — 0:1, «Локомотив» (Москва) — «Текстильщчик» (Иваново) — 3:1, «Спартак» (Оржоникидзе) — «Помир» (Душанбе) — 1:0, «Кузбасс» (Кемерово) — «Спартак» (Ивано-Франковск) — 1:0, «Металлург» (Запорожье) — «Нефтчи» (Боку) — 1:0, «Торпедо» (Кутаиси) — «Строитель» — (Ашхобод) — 2:1.

Энди командаларнинг 24 тур ўйинларидан сўнг турнир жадвалидаги аҳволи билан танишинг:

	Ғ	Ғ.11	М.11	М	Т.Н	О
«Нистру»	16	2	3	3	44—20	34
«Черноморец»	15	1	1	6	43—19	31
«Нефтчи»	13	3	3	5	45—25	29
«Металлург» Лп.	12	3	3	6	29—18	27
«Локомотив»	12	3	2	7	28—25	27
«Шинник»	11	2	4	7	30—17	24
«Кр .Советов»	10	3	1	10	26—29	23
«Торпедо»	10	2	1	10	28—33	22
«Металлург» З.	9	3	4	7	33—28	21
«Кузбасс»	9	2	4	9	29—28	20
«Текстильщчик»	8	4	2	10	27—30	20
«Спартак» Нл.	8	4	1	10	24—33	20
«Помир»	9	1	2	12	33—27	19
«Звезда»	8	3	3	10	28—33	19
«Спартак» И—Ф.	8	3	2	11	24—35	19
«Строитель»	8	2	2	12	25—39	18
«Шахтёр»	6	4	3	10	22—31	16
«Металлист»	6	3	2	13	21—36	15
«Спартак» Ор.	5	3	3	12	16—29	13
«Олға»	2	1	6	15	15—35	5

ТУРНИР ТУГАДИ, АММО КУРАШ ДАВОМ ЭТАДИ

Петрополис шаҳрида зоналараро шахмат турнири ниҳоясига етди. Биринчи ўринни сўнгги учрашувда ўн учинчи юришда Любоевич билан дурангга рози бўлган Мекинг эгаллади. У ўн икки очко тўплаб жаҳон чемпиони Фишер билан бўладиган матчга даъвогарлар мусобақасида қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритди. Ана шу мусобақаларда ўйнаш ҳуқуқини берадиган яна икки йўлланманинг эгаси аниқланмай қолди. Чунки иккинчи ва тўртинчи ўринларни 11,5 тадан очко тўплаган уч спортчи — Портиш ва совет гроссмейстерлари Полугаевский билан Геллер бўлишиб олишди. Халқаро шахмат федерациясининг президенти Эйвенинг айтишига қараганда ана шу уч шахматчи 5 ва 2 сентябрь кунлари ўртасида ўзаро қўшимча матч-турнирда учрашишлари керак. Ҳозирча баҳс давом эттириладиган жой аниқлангани йўқ.

ҲАВАСКОР ГУЛЧИЛАРГА МАСЛАҲАТ

ЎСИМЛИКЛАРГА ИДИШ ТАЙЁРЛАШ

Идиш ўсимликка яраша катталикда бўлса, у шунча яхши ўсади. Тувакдаги тупроқ камлиги сабабли озиқ моддалари кифоя қилмаса, у вақтда ўғитни сувга аралаштириб қуйиш керак.

Уй ўсимликларининг каттароқлари учун тахтадан ясалган идишлар қулай бўлади. Бундай идишлар синмайди, деворлари ҳам тез қизимайди ва совимайди. Ўсимликлар ўтказиш учун одатда турли диаметрли сопол идишлардан фойдаланилади. Уй ичида ўстириладиган ўсимликлар учун чинни, шиша ва металлдан ясалган идишларнинг тешиклари бўлмагандан улардан баъзан вақтинча фойдаланиш мумкин. Лекин сирланган туваклар ўсимликлар учун мутлақо ярамайди.

УЙ ЎСИМЛИКЛАРИ ҚАНДАЙ СУҒОРИЛАДИ?

Уй ичидаги ўсимликларни суғоришда маълум қоидаларга амал қилиш керак. Булар қуйидагилардан иборат:

Уйдаги ўсимликлар фақат илиқ сув билан суғорилади. Илиқ сув ўсимликларни соғ сақлаш ва касалланганларини соғайтириш учун дори деса бўлади. Илиқ сув ачиб қолган тупроқнинг зарарли таъсирини йўқотади.

Касал ўсимликлар ўртача суғорилади, чунки уларнинг илдизлари ғоят секин ўсади.

Тувакдаги ўсаётган ўсимлик сўлиб қолса, бундай ўсимликларга уй температурасидаги тоза сув пуркалади, барглар сувни шимиб, ўсимлик яна жонлана бошлайди.

● *Мамлакатлар, одамлар, одатлар*

Л. МАРТИНОВ

БОЛА АЛМАШИШ

Янги Гвинеяда болани ўстириб тарбиялаш ер куррасининг бошқа жойларидагига нисбатан жуда мушкул. Озиқ-овқатнинг етарли эмаслиги, медицина кўмагининг ёмонлиги, ботқоқ чакалакзорларда авж олган безгак, заҳарли ҳашаротлар, тимсоҳлар, табиий офатлар — буларнинг ҳаммаси Янги Гвинеяда ҳар беш боладан тўрттасини қурбон қилади. Шунинг учун ҳам ота-оналар ўз боласини айниқса авайлашади.

Яқин-яқинларгача қабилалар бир-бирлари билан муттасил жанг қилиб туришар эди. Қабилалар ўртасидаги қирғинлар бизнинг замонда мутлақо тўхтади деб бўлмайди. Лекин Янги Гвинеяни яхши билган кишиларнинг фикрига қараганда, ҳозирги пайтда қабилалар ўртасидаги муносабат анча яхшиланган. Бунга папуасларнинг болажонлиги ҳам кўп жиҳатдан сабаб бўлди.

Яқин-яқинларгача қабилалар ўртасидаги зиддиятлар шу даражага етардики, папауслар ўз қишлоғидан чиқишга қўрқишарди. Чунки нариги қишлоққа бориши билан уларни ўлдиришарди. Тадқиқотчиларнинг айтишича, Янги Гвинеяда шундай қишлоқлар борки, уларда яшайдиган аҳоли денгиз соҳилидан ўн беш минутли масофада туриб ҳам денгизни кўришмаган. Фақат денгиз сувининг шўрлигини бошқалардан эшитишган холос.

Папауслар қабилалари ўртасидаги уруш каллакесарлик сафарларидан бошланган. Бундай сафарларнинг бошланишига турли-туман нарсалар сабаб бўлган. Айтайлик қишлоқда бир одам ўлди. Агар уни тимсоҳ еб кетганида ёки дарахт тагида қолибми, сувга чўкибми ўлганида бунга ҳеч ким ҳайрон қолмас эди. Қишлоқда бу — оддий ўлим ҳисобланади. Лекин марҳум касал бўлиб, қийналиб, алаҳлаб ўлса, демак уни кимдир жоду қилган. Бундай ишни ким қиларди? Албатта душман қабила одамлари қилган. Шунинг учун улардан қасос олиш керак. Фақат шундай қилинсагина ҳақ жойини топади. Бунинг устига марҳумнинг арвоҳи шод бўлади, тирик қолганлардан умидвор бўлиб юрмайди. Шундай қилиб, ўлик чиққан қишлоқ одамлари ўзларига иттифоқдош бўлган қабила одамларини тўплашади. Яхшилаб меҳмон қилишади-да, дўмбираларни чалиб, аскарларни турли бўёқларга бўяб, жангга жўнатишади. Аскарлар душман қишлоқ яқинига бориб пайт пойлаб туришади-да, ўнг келганда бирдан ҳужум қилишади. Найза ва тўқмоқлар билан дуч келган одамни ўлдиришади. Кейин эса ўзлари қурбон қилган рақиблар бошини найзага санчиб, қишлоққа қайтишади. Бундай пайтда улар «биз одам ўлдирдик, кўнглимиз шод» деб қўшиқ ҳам айтишади.

Шуни айтиш керакки, бу воқеалар узоқ ўтмишда эмас, яқинларда ҳам бўлиб турарди. Ҳозир ҳам оролнинг инсон қадами етиши қийин бўлган чекка жойларида каллакесарлар сафари уюштирилиб турилади.

Мустамлакачилик маъмурияти қабилалар ўртасидаги душманликни йўқотишга кўп уринди... Лекин папаус қабилалари ўртасидаги жангу-жадалларнинг кўп жойларда барҳам топишига ана шу қабилаларнинг ўзи кўпроқ ҳисса қўшишди. Улар шаҳарларда, плантацияларда бошқа қабила вакиллари билан кўришиб қолишганида, бу одамлар ҳам худди ўзларига ўхшашини кўриб ўйлаб қолишди. Энди улар қўшнилари билан душманлик қилмасликка уринадиган бўлдилар. Лекин қабилалар ўртасидаги дўстликни тиклаш ҳам уларнинг ўз анъанасига мос бўлиши керак эди. Шундай анъаналардан бири бировнинг боласини асраб олишдир. Бу одат қадимий бўлиб бутун Меланезияда кенг тарқалган. Масалан Гильберт оролида болалар ўзи туғилган оилада ўсмайди. Ҳали бола туғилмасиданоқ ота билан она ўз фарзандини кимга бериш ҳақида бош қотиради. Кўпинча бола қариндош-уруғларга, яхши дўстларга ёки бадавлатроқ одамга топширилади. Агар ҳар иккала томон муросага келса, болани асраб оладиган ота гўдакнинг кесиб олинган киндигини пандануc дарахтининг баргига ўраб олиб кетади. Кейин ана шу япроқдан билагузук ясаб билагига тақиб юради. Япроқ қуриб тўкилиб кетганидан кейин (бўлажак ота унинг денгизга тўкилишига ҳаракат қилади) бола унинг туғишган фарзанди ҳисобланади. Боланинг ҳақиқий ота-онаси эса ўзгалардан бола асраб олади. Бундай одат ҳамма жойда ҳам кенг тарқалган эмас. Янги Гвинеянинг кўп жойларида бола алмашиш ва шу тариқа оила ва уруғлар ўртасида дўстликни тиклаш кенг тус олган.

Папаус қабилаларининг бола алмашишига бошқа бир нарса ҳам сабаб бўлади. Бу — қабилалар тили ўртасидаги катта тафовутдир. Олимлар Янги Гвинеяда неча хил тил мавжудлигини ҳанузгача аниқлашган эмас. 1870 йилдаёқ Миклухо-Маклай шундай деб ёзган эди:

«Деярли ҳар бир қишлоқнинг ўз лаҳжаси бор. Бир қишлоқ ўзидан чорак соатлик масофада турадиган бошқа қишлоқнинг кўп сўзларига тушунмайди. Бир соатлик масофада жойлашган қишлоқ одамларининг лаҳжаси эса шу қадар бегонаки, бериги қишлоқ аҳли уларни деярли тушунмайди»...

Қабилалар ўртасидаги тил тафовути ҳар қанча катта бўлмасин, улар барибир фикр алмашиши керак. Шунинг учун ҳам ҳар бир қабила ўз орасидан таржимон чиқишини хоҳлайди. Бу иш қуйидаги тарзда амалга оширилади. Ҳар икки қабиладан баравар ёшдаги биттадан бола ажратиб олинади. Болалар ўз она тилини яхши биладиган даражада вояга етиб қолган бўлиши, лекин ўзга тилдаги сўзларни тез ўзлаштира оладиган даражада ёш ҳам бўлиши керак. Шундай қилиб, иккала қабила ўзаро шартлашиб олади-да, болаларни алмашади. Орадан маълум вақт ўтгунча алмашилган болалар қўшни қабилада худди ўз фарзандидек яшайверади. Белгиланган вақт ўтганидан кейин эса малака оширган «таржимонлар» ўз қабиласига қайтади. Шу пайтдан бошлаб ҳар иккала қабила дўст-биродарга айланади. Орада қандай зиддият пайдо бўлишидан қатъий назар бу иккала қабила одамлари бир-бирига асло қурол кўтармайди. Негаки, энди улар ўртасида дўстлик ва ўзаро ёрдам тўғрисида «шартнома» вужудга келган бўлади. Қабилалар ўзининг яқин қўшниси билан ҳеч қачон бола алмашмайди. Чунки улар бусиз ҳам бир-бирининг тилини тушунади. Бунинг устига бир-бирига қўшни бўлган қабилалар ҳамиша ашаддий душман ҳисобланади. Негаки улар бир-бирларига ўтказган зулмни ҳеч қачон унутишмайди. Балки шунинг учундир папаусларга ер курраси думалоқ десангиз ишониши мумкин-у, қўшнингиз сизлар билан иноқ яшамоқчи, десангиз асло ишонмайди.

Варес билан Басим — Казуарин соҳилидаги иккита қўшни қишлоқ. Қишлоқлар орасида кичкинагина дарё оқиб ўтади. Лекин улар ўртасидаги қадимий зиддиятлар жуда катта. Кунлардан бирида ҳар икки қишлоқдан биттадан одам ўз туғилган жойларидан юзларча чақирим нарида йўл қурилишида ишлаб, дўстлашиб қолишди. Шунда улар бизнинг қишлоқ одамлари ҳам худди ўзимизга ўхшаб иноқликда яшаса бўларди, деган хулосага келишди. Аммо ватанларига қайтгач, бу ҳақда гапириб ўз ҳамқишлоқларини ишонтириш учун роса овора бўлишди.

Шундай қилиб, орадан кўп вақтлар ўтгач, Варес билан Басим қишлоқлари ўртасида ҳам дўстлик алоқалари тикланди... Бунинг учун шундай тантана бўлиб ўтди. Варес қишлоғидан Басим қишлоғига уч жуфт эр-хотин тумшуғига тимсоҳ тишидан безак осилган ингичка қайиқларда келишди. Басим қишлоғидаги уч оила бу эр-хотинларни «бола» қилиб асраб олди. Басим қишлоғидаги бўлажак «оналар» уларнинг сочини пальма толалари билан қўшиб ўриб, юзини бўяшди. «Болалар»нинг бўйнига кичкина болта тасвири туширилган тош маржон осишди. Бу меҳнаткашлик рамзи эди. Шундан кейин янги ота-оналар ўз «ўғилча»ларига ўйинчоқ ўқ-ёй ва камалак, «қиз»ларига эса бамбук ёғочидан ясалган оташкурак совға қилишди. Одатда аёллар ана шу оташкурак билан ўчоқдан чўғ олишади. Уч «бола» ва уч «қизалоқ»нинг ҳаммасига гулдан ясалган билагузук тақиб қўйишди.

Лекин «болалар»нинг туғилиш тантанаси ҳали нишонланмаган эди. Уларнинг «туғилиши» эртасига нишонланди. Майдонга ниқоб тутиб олган раққослар йиғилди. Калтакесак терисидан ясалган ноғоралар гумбирлади. «Чақалоқлар» ўзларини асраб олган ота-оналари билан махсус қурилган ҳужрага киришди. Шундан кейин Басим қишлоғининг эркак ва аёллари ўша ҳужранинг эшиги олдида икки томондан саф тортиб, жонли йўлак ҳосил қилишди. «Болалар» ана шу йўлак ўртасидан эмаклаб ўтиши, уни асраб олган ота-оналари эса худди дард тутаётгандек инграши керак эди. Бу тантаналарнинг ҳаммаси бажарилгач «кўзи ёриган» ота-она «болалар»ни бағрига босди. Шундай қилиб, тантана тугади. Басим қишлоғида бир йўла олтита бола «туғилди».

Шод-хуррам оталар «чақалоқлар»ни елкаларига ортмоқлаб олиб қишлоқдан ўтишди. Улар ҳар қадамда тўхтаб «мана, олтита азамат фарзандимиз бор» деб қичқиришар эди.

«Чақалоқлар»ни яхши ўриндиқларга ётқизиб ухлатишди. Пальма япроқлари билан пашшасини қўришди. Уларнинг ўзларича «шўхлик» қилишига йўл қўйишмади. Эртасига «болалар» уйғонишганда эса қишлоқ кўчаларини айлантиришди. Йўл-йўлакай болаларга атрофдаги нарсаларни кўрсатиб тушунтиришди.

— Қара, мана уй, бу дарё, мана буниси дарахт. Мана бу эса саго пальмаси. Агар яхши бола бўлиб, сўзимдан чиқмасанг, унинг мевасидан ширин овқат қилиб бераман. Мана бу ўқ-ёй. Уни бундай қилиб тортиб қўйиб юборсанг, мўлжалга бориб тегади. Қани, анаву қушни мўлжалга олиб кўр.

Бир неча йилдан буён ўзи ҳам овчилик қилиб келган асранди «бола» эса ўз «отаси»нинг» айтганини қилиб, қайтадан ўқ-ёй отиб кўришга мажбур бўлди.

Бу пайтда асраб олинган «қиз»ларга ҳам ҳунар ўргатишарди.

— Сувдан қўрқма, бемалол ичкарироққа тушиб тўрни тортавер.

«Болалар»ни тарбиялаш олти кун давом этди. «Чақалоқлар» бошидан оёғигача ялангоч бўлиб қишлоқ болалари билан балчиқ босиб ўйнашди. Қишлоқнинг кичкина болалари эса ўзларидан анча катта эркак-аёл «гўдаклар» билан бемалол ўйнашар, уларни ўз тенгқурлари ҳисоблашар эди.

Шундан кейин тумшуғига тимсоҳ тишларидан безак осилган ингичка қайиқлар Варес қишлоғидан яна дарёнинг бу соҳилига ўтди. Олтита асранди «бола»ни нариги соҳилга ўз қишлоқларига олиб кетишди. Энди ҳар иккала қишлоқ бир-бири билан қариндош бўлди. Қайиқдагилар соҳилга чиқиши билан Басим қишлоғининг оқсоқоли Варес қишлоғининг оқсоқолига шундай деди:

— Мана, менинг болаларимни ол, уларнинг эвазига менга қалбингни бер.

Ҳар иккала қишлоқ оқсоқоли қўлидаги найзани тантана билан синдириб ташлашди.

«Вокруг света» журналидан.

ГАИ БЮЛЛЕТЕНИ

КЎЧА ТАСОДИФЛАРИ

«М410» маркали «28—90 ТНВ» номерли енгил автомашина ҳайдовчиси М. Кошаров София ва Красноводск кўчалари кесишган жойда кўча ҳаракати қоидасини қўпол равишда бузиб, мотоциклни уриб юборди. Натижада, мотоцикл эгаси жароҳатланиб, шифохонага ётқизилди.

5-такси паркининг ҳайдовчиси Б. Оллоёров Ипподром қаршисидаги ҳалқа йўлда мотоциклга йўл бергиси келмади. Пировардида мотоциклчи жароҳатланди ва шифохонага юборилди.

«ЕРАЗ 53-42» маркали автомашина ҳайдовчиси В. Эшонхўжаев кўча ҳаракатининг янги қоидаларини ўрганишга вақт тополмаган эмиш. Бу эса унга оқибат натижада қимматга тушди. Мўйноқ ва Озарбайжон кўчалари кесишган жойда қаршисидан келаётган «ГАЗ-53» маркали автомашинага йўл бермади. Содир бўлган тўқнашувда В. Эшонхўжаев ва икки йўловчи жароҳатланиб, шифохонага юборилди.

Кўчанинг оқ чизиқ билан ажратилган жойининг бир томони бошқа тарафдан келаётган машиналарга тегишлиги кўпчилик ҳайдовчиларга жуда яхши маълум. Лекин, 2519-автоколонна ҳайдовчиси «977» маркали «56-88 ТНД» номерли машинани бошқариб бораётиб бегона тарафга ўтиб кетди. Йўл чегарасига эътибор берилмаганлиги натижасида унинг машинаси «ЗИЛ 555» машинаси билан тўқнашиб кетди. Оқибатда, уч йўловчига жароҳат етказилди.

Ўтган ҳафта давомида 8 та бахтсиз ҳодиса рўй берди. 8 киши жароҳатланди.

Редактор
С. М. КАРОМАТОВ.

РЕКЛАМА ВА ЭЪЛОНЛАР

КИНО

21 АВГУСТДА

ҚИШКИ БИНОДА

Михай ботир (2 серия) — «ЧАЙКА» (кечқурун), САНЪАТ САРОЙИ (17.30, 20.30).

Машаққатли касб — «КОМСОМОЛ 30 ЙИЛЛИГИ», «ВОСТОК» (жуфт соатларда), «ЎЗБЕКИСТОН» (кечқурун).

Сўнгги гайдук — «ДРУЖБА» (тоқ соатларда), «ЎЗБЕКИСТОН 25 ЙИЛЛИГИ» (кечқурун).

Жодугар (17.00, 18.00, 19.00, 21.00), **Катта соврин** (20.00) — «СПУТНИК».

Садоқат — «КЎКЧА» (кечқурун).

Герл тарихи — ҲАМЗА номли (кечқурун).

Беҳуда шов-шув — «МОСКВА» (кечқурун).

Водийдаги довул — «ДРУЖБА» (жуфт соатларда, кечқурун).

ЁЗГИ БИНОДА

Машаққатли касб — «РАКЕТА».

Жодугар — ТЕЛЬМАН номли.

Церник иши — «ФЕСТИВАЛЬ».

Сўнгги гайдук — «ХИВА».

22 АВГУСТДА

ҚИШКИ БИНОДА

Михай ботир (2 серия) — «ЧАЙКА» (кундуз ва кечқурун), САНЪАТ САРОЙИ (11.30, 14.30, 17.30, 20.30).

Жодугар (11.00, 12.00, 13.00, 17.00, 18.00, 19.00, 21.00), **Катта соврин** (14.00, 15.00, 20.00). — «СПУТНИК».

Машаққатли касб — «КОМСОМОЛ 30 ЙИЛЛИГИ», «ВОСТОК» (жуфт соатларда), «ЎЗБЕКИСТОН» (кундуз ва кечқурун).

Филлар — менинг дўстларим (2 серия) — «ЎЗБЕКИСТОН 25 ЙИЛЛИГИ» (кундуз ва кечқурун).

Садоқат — «КЎКЧА» (кундуз ва кечқурун).

Ови юриб, дови юрмаганлар — ҲАМЗА номли (кундуз ва кечқурун).

Беҳуда шов-шув — «МОСКВА» (кундуз ва кечқурун).

Сўнгги гайдук (тоқ соатларда), **Водийдаги довул** (жуфт соатларда) — «ДРУЖБА».

ЁЗГИ БИНОДА

Машаққатли касб — «РАКЕТА».

Адрес: Ер планетаси — ТЕЛЬМАН номли.

Церник иши — «ФЕСТИВАЛЬ».

Сўнгги гайдук — «ХИВА».

ТЕЛЕВИЗОР

21 АВГУСТ СЕШАНБА

Биринчи программа. Тошкент кўрсатади. 18.30 Кўрсатувлар программаси. **Ўзбек тилида:** 18.35 Болалар учун. «Бахтиёр болалигимиз». 394-боғча болаларининг чиқиши. 19.05 Тошкент — дўстлик шаҳри. 19.35 «Ахборот» информацион программаси (рус тилида). 19.50 «Дўстлик мушоираси». Адабий кўрсатув. 20.20 Рангли телевидение. Ҳужжатли кино экрани. 20.40 «Ўзбекистоннинг бир куни». 21.20 «Ахборот» информацион программаси. 21.40 «Дўстлик қўшиғи». Қишлоқ хўжалик ходимлари учун кўрсатув. 22.10 «Ватан, дўстлик ва меҳнат ҳақида қўшиқлар». **Москва кўрсатади.** 23.00 «Вақт» информацион программаси. 23.30 Рангли телевидение. «Универсиада—73» 00.40 Кўрсатувлар программаси. 00.45 Москва кўрсатувларининг охири.

Иккинчи программа. Москва кўрсатади. 18.30 Рангли телевидение. Концерт. 19.05 «Баҳорнинг ўн етти лаҳзаси». Кўп серияли телевизион бадиий фильмнинг 9-серияси. 20.30 Рангли телевидение. «Универсиада—73». 22.40 Рангли телевидение. Эстрада концерти. **Тошкент кўрсатади.** 23.00 «Объективда ҳаёт». Кинокўрсатув (рус тилида).

Учинчи программа. 18.45 дан Тошкент кўрсатади.

22 АВГУСТ ЧОРШАНБА

Биринчи программа. Москва кўрсатади. 12.30 Кўрсатувлар программаси. 12.35 Янгиликлар. 12.45 Болалар учун. «Ёшлар ижоди». 13.15 «Баҳорнинг ўн етти лаҳзаси». Кўп серияли телевизион бадиий фильмнинг 7-серияси. 14.30 Қишлоқ янгиликлари. 14.40 «Онамларнинг мактаби». 15.10 Ўқувчилар учун «Чарм тўп» клуби соврини учун. 16.40 Липецк трактор заводи духовой оркестри чалади. 17.05 Кўрсатувлар программаси. 17.10 Янгиликлар. 17.20 Ўқувчилар учун. «Кучукча Цивилиянинг саргузаштлари». Кўп серияли телевизион бадиий фильмнинг 3—4-сериялари. 18.15 Ҳужжатли фильм. **ЎЗБЕКИСТОН ЯГОНА ОИЛАДА Тошкент кўрсатади.** 18.25 Кўрсатувлар программаси. 18.30 Болалар учун мультфильм. 18.50 Ўқувчилар учун. «Қизил галстук». Телевизион журнал (ўзбек тилида). **Рус тилида:** 19.30 «Ёшлик» студияси кўрсатади. «Улар X Бутунжаҳон фестивалида бўлдилар». 20.05 «Ахборот» информацион программаси. 20.20 «Тенг ҳуқуқлилар даврасида». **Ўзбек тилида:** 20.50 «Ахборот» информацион программаси. 21.10 V Бутуниттифоқ телевизион фильмлар фестивали олдидан. Рангли телевидение. **«Ҳур республикалар бузилмас иттифоқи».** «Совет Ўзбекистони». Телевизион ҳужжатли фильм. 22.10 Рангли телевидение. «Ўзбекистоннинг куй ва оҳанглари». Фильм-концерт. **Москва кўрсатади.** 23.00 «Вақт» информацион программаси. **Тошкент кўрсатади.** 23.30 «Ватанни шарафлаймиз». Музикали-адабий композиция (ўзбек тилида).

Иккинчи программа. Тошкент кўрсатади. 10.55 Кўрсатувлар программаси. **Рус тилида:** 11.00 Болалар учун мультфильм. 11.30 «Хайр, боғчажон». 12.00 «Қўлга тушмас қасоскорлар». Бадиий фильм (ўзбек тилида). **Москва кўрсатади.** 18.25 СССР халқ артисти В. Норейко концерти. 19.20 «Баҳорнинг ўн етти лаҳзаси». Кўп серияли телевизион бадиий фильмнинг 10-серияси. 20.30 Рангли телевидение. «Универсиада—73». 22.45 «Поэзия». В. Цибин шеърлари. Авторнинг ўзи ўқийди. **Тошкент кўрсатади.** 23.00 Ҳужжатли кино экрани (ўзбек тилида). **Москва кўрсатади.** 23.30 Рангли телевидение. «Универсиада—73». 01.00 Кўрсатувлар программаси. 01.05 Москва кўрсатувларининг охири.

Учинчи программа. 19.00 дан Тошкент кўрсатади.

РАДИО

21 АВГУСТ СЕШАНБА

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

18.40 Спорт эшиттириши. 19.20 Қорақалпоқ куйлари. 20.00 «Ёшлик» радиостанциясининг программаси. 21.00 Халқаро мавзуларда суҳбат. 21.10 Дала меҳнаткашлари учун кечки концерт. 21.40 Москва. 22.28 Ўзбек вальслари. 22.40 «Ёзувчи ва беш йиллик» (ўзбекча). 23.10 Дам олиш кечаси. 00.10 Тунги музикали программа.

ИККИНЧИ ПРОГРАММА

19.00 Социалистик мамлакатлар адабиёти. Болгар шоири И. Милевнинг янги шеърлари (ўзбекча). 19.30 Тошкент области меҳнаткашлари учун эшиттириш. «Колхоз посёлкаси янгиликлари». 20.00 Халқаро мавзуларда суҳбат (тожикча). 20.10 Совет композиторларининг қўшиқлари. 20.30 Музикали календарь. 21.00 Осиё ва Африка мамлакатлари ёзувчиларининг V конференцияси олдидан. Эйсаду Сиёд. «Хиросималик шоир» очерки (русча). 21.40 Н. Шахматов. Рус халқ чолғу оркестри учун тўрт пьеса.

УЧИНЧИ ПРОГРАММА

17.00 Л. Бернстайн. «Кандид» опереттасидан парчалар.

ГАЗДАН ФОЙДАЛАНУВЧИ ГРАЖДАНЛАР ДИҚҚАТИГА!

«ТАШГАЗ» БОШҚАРМАСИ

Газ асбобларингизни кўрикдан ўтказаётганингизда ва ремонт қилдираётганингизда бошқарма вакилларидан фотосуратли хизмат гувоҳномаларини кўрсатишларини албатта талаб қилиш лозимлигини

ЭСЛАТИБ ЎТАДИ

Газ учун, газ ускуналарини монтаж қилиш ва ремонт қилиш учун тўланадиган барча тўловларни фақат кирим кассаси орқали тўланг.

«Ташгаз» бошқармаси квитанциялар тўланган тақдирдагина газ баллонларини ўрнатади ва алмаштиради.

«ТАШГАЗ» бошқармаси.

ГРАЖДАНЛАР ДИҚҚАТИГА!

«ТАШХОЗКУЛЬТТОРГ» МАГАЗИНЛАРИ

АВТОСИФОНЛАРДАН БЎШАГАН БАЛЛОНЛАРНИ ЧЕКЛАНМАГАН МИҚДОРДА ҚАБУЛ ҚИЛАДИ

МАГАЗИНЛАР АДРЕСИ:

1 — Пролетар кўчаси, 49-уй.
3 — Истиқбол кўчаси («Қуйлиқ» посёлкаси).
6 — Ж. Обидова, 143-уй («Ўзбексельмаш» заводи).
8 — Кооперативная кўчаси, 22-уй (Луначарский кўчаси).
9 — Айриев кўчаси («Янгиобод» массиви).
10 — «Чилонзор» массиви, Фарҳод кўчаси, 12-квартал.
15 — «Бешқайрағоч» массиви.
18 — Киров кўчаси.
19 — Уста Ширин кўчаси.
22 — «Тысяча мелочей» — Муқимий кўчаси, 4-уй.
25 — Навоий кўчаси, 24-уй.
35 — «Октябрь» колхоз бозори.
39 — Каблуков ва Энгельс кўчалари муюлиши.
49 — Морозов кўчаси, 25-уй («Ташкенткабель» заводи).
60 — Боткин кўчаси, 7-уй.

Самарқанд область Нарпай районидаги Ойбек номли 50-ўрта мактаб томонидан **Жиянов Эргаш Маҳмудович** номига берилган 312554 номерли йўқолган

ЎРТА МАЪЛУМОТ ТЎҒРИСИДАГИ АТТЕСТАТ

БЕКОР ҚИЛИНАДИ.

4 бет. Тошкент оқшоми. 21 АВГУСТ, 1973 й.

ОРГАН ТАШКЕНТСКОГО ГОРКОМА КП УЗБЕКИСТАНА И ТАШГОРСОВЕТА

БИЗНИНГ АДРЕС: 700.000; ТОШКЕНТ, ГСП, ДЗЕРЖИНСКИЙ КЎЧАСИ, 15-УЙ.

ТЕЛЕФОНЛАР: коммутатор—33-02-49 дан 33-02-58 гача, Эълонлар бўлими—33-81-42.

ИНДЕКС 64579. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг босмахонаси, Тошкент шаҳри. Р—03611. Нашр В—2558.